

ЕКОФЛОРА УКРАЇНИ

Відповідальний редактор
чл.-кор. НАН України **Я.П. Дідух**

Редакційна колегія

А. Боратинський	С.Я. Кондратюк
В.М. Бровдій	З. Мірек
Р.І. Бурда	С.Л. Мосякін
В.П. Гелюта	В.В. Протопопова
Д.В. Дубина	В.А. Соломаха
І.О. Дудка	Ю.Р. Шеляг-Сосонко
С.М. Зиман	

ECOFLOORA OF UKRAINE

Editor-in-chief
Corr. Member of NAS of Ukraine, Prof. Ya. DIDUKH

Editorial board:

A. Boratynski	S. Kondratyuk
V. Brovdij	Z. Mirek
R. Burda	S. Mosyakin
D. Dubyna	V. Protopopova
I. Dudka	V. Solomakha
V. Heluta	Yu. Shelyag-Sosonko
S. Ziman	

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINIAN
M.G. KHOLODNY INSTITUTE OF BOTANY

DIDUKH YA., KOROTCHENKO I., FITSAILO T.,
BURDA R., MOYSIYENKO I., PASHKEVICH N.,
YAKUSHENKO D., SHEVERA M.

ECOFLOREA OF UKRAINE

Volume VI

LIMONIACEAE
PAEONIACEAE CLUSIACEAE
ELATINACEAE VIOLACEAE CISTACEAE
CUCURBITACEAE PRIMULACEAE THYMELAEACEAE
TILIACEAE MALVACEAE ERICACEAE PYROLACEAE
MONOTROPACEAE EMPETRACEAE

With contribution of:
Rasevich V., Zelka Z., Andrianova T.,
Brovdii V., Heluta V., Dudka I.,
Tykhonenko Yu., Yakushyna L.

KYIV-2010

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ БОТАНІКИ ім. М.Г. ХОЛОДНОГО

Я.П. ДІДУХ, І.А. КОРОТЧЕНКО, Т.В. ФІЦАЙЛО,
Р.І. БУРДА, І.І. МОЙСІЄНКО, Н.А. ПАШКЕВИЧ,
Д.М. ЯКУШЕНКО, М.В. ШЕВЕРА

ЕКОФЛОРА УКРАЇНИ

Том VI

LIMONIACEAE
PAEONIACEAE CLUSIACEAE
ELATINACEAE VIOLACEAE CISTACEAE
CUCURBITACEAE PRIMULACEAE THYMELAEACEAE
TILIACEAE MALVACEAE ERICACEAE PYROLACEAE
MONOTROPACEAE EMPETRACEAE

За участю:

В.В. Расевича, З. Целки, Т.В. Андріанової,
В.М. Бровдія, В.П. Гелюти, І.О. Дудки,
Ю.Я. Тихоненка, Л.А. Якушиної

КИЇВ-2010

УДК 581.519:582.35/39 (477)

ББК Е52

Е45

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту ботаніки
ім. М.Г. Холодного НАН України

Рецензенти: д.б.н. М.М. Федорончук та д.б.н. І.І. Чорней

Е45 Екофлора України. Том 6. Дідух Я.П., Коротченко І.А., Фіцайло Т.В., Бурда Р.І., Мойсієнко І.І., Пашкевич Н.А., Якушенко Д.М., Шевера М.В. / Відпов. ред. Я.П. Дідух. – К.: Фітосоціоцентр, 2010. – ...с.: Іл. . Бібліограф.

ISBN

В черговому томі оригінального видання характеризуються види родин *Limoniaceae*, *Paeoniaceae*, *Clusiaceae*, *Elatinaceae*, *Violaceae*, *Cistaceae*, *Cucurbitaceae*, *Primulaceae*, *Thymelaeaceae*, *Tiliaceae*, *Malvaceae*, *Ericaceae*, *Pyrolaceae*, *Monotropaceae*, *Empetraceae*, що трапляються у природних умовах України. Описуються біоморфологічні ознаки, представлені географічна та фітоценологічна характеристики, екологія, консортивні зв'язки, вплив антропогенного фактора, господарське, ландшафтне та індикаційне значення, відомості щодо охорони та відтворення видів. Інформацію доповнюють рисунки та карти поширення цих рослин в Україні, вказані основні літературні джерела.

Для біологів, екологів, викладачів та студентів, спеціалістів у галузі охорони природи.

Е45 Ecoflora of Ukraine. Vol. 6. Didukh Ya., Korotchenko I., Fitsailo T., Burda R., Moysiienko I., Pashkevich N., Yakushenko D., Shevera M. / Editor-in-chief Ya. Didukh. – Kyiv: Phytosociocentre, 2010. –p.: Fig. Bibl.

ISBN

In the next third volume of the original edition characteristics of *Limoniaceae*, *Paeoniaceae*, *Clusiaceae*, *Elatinaceae*, *Violaceae*, *Cistaceae*, *Cucurbitaceae*, *Primulaceae*, *Thymelaeaceae*, *Tiliaceae*, *Malvaceae*, *Ericaceae*, *Pyrolaceae*, *Monotropaceae*, *Empetraceae* occurred under natural conditions of Ukraine is provided.

Biomorphological, geographical and phytocoenotic characters, ecology, consortium links, anthropogenous factor influence, economic, landscape and indicator significance, notes on protection and renewal of species—these are main parameters for all species mentioned in the edition. Figures and maps show the distribution of these plants in Ukraine, and list of literature used included into the edition.

It is recommended for biologists, ecologists, lecturers and students, specialists in the field of nature protection.

ISBN

© Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, 2010

Передмова

У черговому томі подано характеристику 183 видів, що відносяться до 59 родів та 15 родин. Як і в попередніх томах, дається їх короткий біоморфологічний опис з урахуванням специфіки видів певної родини, наводяться бальні оцінки відношення видів до показників клімату, ґрунту, ценотичних умов зростання, характеристика ареалу та поширення в Україні, інформація про господарське значення, вплив антропогенних факторів, охорону та відтворення. Ряд видів культивується і зрідка дичавіють, тому за браком даних оцінити їх екологічні властивості не можливо і такі види наводяться лише у системі.

Сьогодні на основі молекулярно-генетичних даних переглядається обсяг окремих родин (наприклад, *Primulaceae*), проте це питання ще не знайшло відображення у сучасних загальноновизначених працях систематиків, у зв'язку з чим ми додержуємося традиційних обсягів таких родин.

Подальша розробка деяких питань потребує внесення у представлені матеріали певних коректив. Зокрема, це стосується характеристики ареалів. У попередніх працях океанічність-континентальність оцінювали за шкалою Г. Мойзеля та ін. від $oz_{1,3}$ до $k_{1,3}$ (Meusel et al., 1965). Проте в останні роки ця шкала була дещо відкоригована, а показники континентальності диференційовані детальніше. Така шкала містить 10 балів (Rothmaler, 2002).

Певним чином змінено шкалу гумусу ґрунтів. У цілому корелюють вміст гумусу та азоту. Щоб наочнішою була різниця між відповідними шкалами, у шкалі Nt ми відображуємо доступні для рослин форми азоту, максимальна концентрується яких є у вологих, але добре аерованих ґрунтах заплав, евтрофних боліт та чорноземів і збагачених нітратами ділянках, у шкалі Gm – загальний вміст відмерлої органіки, яка досягає максимуму в оліготрофних болотах. Таким чином, 7-й бал відобразатиме багаті на гумус чорноземи, 9-й – екотопи з найвищим вмістом гумусу і наявністю органіки (торфу) евтрофних боліт, а 10–11-й – багаті органікою мезо- та оліготрофні болота. Таке зміщення акцентів потребує уточнення відповідних показників для видів, описаних у попередніх томах, і відповідного коригування.

У підготовці тому брали участь ряд вчених та допоміжних працівників, не відображених в авторстві. Додаткову інформацію про поширення певних видів подали О.Т. Кузярін, Р.Я. Кіш, І.І. Чорней, О.О. Кагало. Великий обсяг роботи виконала К.С. Потійчук, рисунки та карти підготувала К.І. Довгич. Критичні зауваження зробили рецензенти М.М. Федорончук та І.І. Чорней. Редагувала рукопис А.А. Дідух, а технічну верстку виконала О.О. Канигіна. Всім їм автори висловлюють щире подяку.

РОДИНА КЕРМЕКОВІ – *LIMONIACEAE* LINCZ

Багаторічні або однорічні трави, напівчагарнички та чагарнички, що іноді утворюють густі подушки. Стебла з черговими зібраними в розетки, рідше – розставленими листками. Листки без прилистків, прості з цілісними і цілокраїми пластинками, рідше – перистолопатевої або перистороздільні. Приквітки луско- чи колючкоподібні. Суцвіття – складні (волохисті, головчасті, китице- або колосоподібні синфлоресценсії), кінцевими флористичними одиницями яких, звичайно, є складний колос.

Квітка двостатева, актиноморфна, п'ятичленна з 1 – 2 приквітками. Оцвітина подвійна. Чашечка перетинчаста, рідко трав'яна, лійкоподібна, оберненоконічна або трубчаста з 5 жилками і 5 – 10 зубцями чи лопатями, залишається при плодах. Віночок з 5 довгонігтикових вільних пелюсток, рідше – зрослопелюстковий, з 5 лопатями або долями. Тичинок 5. Зав'язь верхня, одногнізда; гінецей синкарпний з 5 карпел; стилодіїв 5, вільних або більш-менш зрослих у стовпчик. Плід лізікарпний, однонасінний (однонасінна коробочка) сухий, звичайно з оболонкою, що розривається при основі або розтріскується кільцем на верхівці. Насінина має великий прямий зародок з ендоспермом або без нього.

Спостерігається диморфізм приймочок і пиляків та гетеростилія. Запилення ентомофільне, здійснюється представниками перетинчатокрылих комах (*Himenoptera*), лускокрылих (*Lepidoptera*) та двокрылих (*Diptera*).

Налічується 20 родів та 750 видів. Понад 85 % видів належать до родів *Limonium* Mill., *Armeria* Willd. та *Acantholimon* Boiss.. Поширені в усіх частинах світу, але переважно у позатропічних районах північної півкулі, передусім у Давньому Середземномор'ї. Характерні для пустель, засоленних степів та узбереж морів і океанів. У природній флорі України представлена 3 родами (*Armeria*, *Goniolimon* Boiss., *Limonium*), 14 видами і 3 підвидами. Крім них досить часто культивуються *Armeria maritima* (Mill.) Willd. та *Limonium sinuatum* (L.) Mill.

Деякі представники є дубильними, красильними та декоративними рослинами.

Система родини *Limoniaceae* Lincz. флори України

Fam. *Limoniaceae* Lincz. Линч., 1968, Новости сист. высш. раст. 1968: 174. – **Родина Кермекові**

Typus: *Limonium* Mill. (nom. cons.)

Gen. I. *Armeria* (DC.) Willd. 1809, Enum. Pl. Horti Berol.: 333, nom. conserv. – *Statice* L. sect. *Armeria* DC. 1805, Fl. Fr., 3: 419. – *Statice* L. 1753, Sp. Pl.: 274, p. p.; Mill. 1754, Gard. Dict. Abridg., ed. 4. p. p. – **Рядник, армерія.**

Typus: *A. vulgaris* Willd. (*Statice armeria* L. s. str.)

Sect. I. *Armeria*. – *Armeria* Willd. sect. *Plagiobasis* Boiss. 1848, in DC. Prodr. 12: 677.

Typus: *A. vulgaris* Willd.

Subsect. 1. *Pleurotrichae* Boiss. 1848, in DC. Prodr. 12: 679.

Typus: *A. vulgaris* Willd.

Ser. *Isophyllae* Beck

1. *A. vulgaris* Willd. 1809, Enum. Pl. Horti Berol.: 333. – *A. vulgaris* Willd. β . *elongata* (Hoffm.) Mert. et W.D.J. Koch 1826 in Roehlings Deutschl., Fl., 2: 487. – *Statice armeria* L. 1753, Sp. Pl.: 274, s. str. – *S. armeria* L. var. *elongata* Hoffm. 1800, Deutschl. Fl., ed. 3(1): 151. – *S. elongata* (Hoffm.) W.D.J. Koch, 1837, Syn. Fl. Germ. 2: 594, excl. var. – *Armeria elongata*

(Hoffm.) W.D.J. Koch, 1823, Flora (Regensb.), 6: 698. – *A. maritima* (Mill.) Willd. subsp. *elongata* (Hoffm.) Bonnier, 1927, Fl. Compl. Fr., 9: 54. – *A. maritima* (Mill.) Willd. var. *elongata* (Hoffm.) Messert ex Lawrence 1940, in Gentes Herb., 4(9): 406; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 162. – **Р. звичайний, а. звичайна.**

Subsect. 2. *Holotrichae* Boiss. 1848, in DC. Prodr. 12: 677.

Lectotypus: *A. maritima* (Mill.) Willd.

2. *A. maritima* (Mill.) Willd. – 1809, Enum. Pl. Horti Berol.: 333. – *Statice maritima* Mill. 1768, Gard. Dict., ed. 8, 3, sine pag. – *S. armeria* L. 1753, Sp. Pl.: 274, p. p.; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 163. – **Р. приморський, а. приморська.**

Ser. 2. *Heterophyllae* Beck

3. *A. rosutica* Pawł. 1962, Fragm. Fl. Geobot. (Krakow), 8(4): 399; Скрипник, 1987, Опред. высш. раст. Укр.: 99. – *A. maritima* (Mill.) Willd. subsp. *elongata* auct. non Bonnier: P. Silva, 1972, Fl. Turor., 3: 33, p. p.; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 163. – **Р. покутський, а. покутська.**

Gen. II. *Goniolimon* Boiss. 1848 in DC., Prodr. 12: 632 et 1879, Fl. Or., 4: 854. – *Statice* L. 1753, Sp. Pl.: 274, partim, emend. Willd. 1809, Enum. Pl. Hort. Berol.: 335, p. p. – **Кермечник, кутостебельник.**

Lectotypus: *G. tataricum* (L.) Boiss.

Sect. 1. *Goniolimon*. – Sect. *Tricuspidaria* Lincz. 1952, Фл. СССР, 18: 745, nom. illeg. – Sect. *Stenocalyx* (Lincz.) Klokov 1958, Фл. УРСР, 8: 132, nom. illeg.

Typus: *G. tataricum* (L.) Boiss.

Subsect. 1. *Stenocalyx* Lincz. 1952, Фл. СССР, 18: 746; Клоков 1958, Фл. УРСР, 8: 132, pro sect. vide supra.

Typus: *G. tataricum* (L.) Boiss.

Ser. 1. *Tataria* Lincz. 1952, Фл. СССР 18: 397, descr. ross., et 1969, Новости сист. высш. раст., 6: 182.

Typus: *G. tataricum* (L.) Boiss.

1. *G. tataricum* (L.) Boiss. 1848, in DC., Prodr. 12: 632, p. p. excl. β. *angustifolium* et γ. *laxiflorum* Boiss.; Boiss. 1879, Fl. Or. 4: 854, p. p. excl. β. *angustifolium* Boiss. – *Statice tatarica* L. 1753, Sp. Pl.: 275. – *Goniolimon tataricum* var. α. *typicum* et var. β. *puberulum* Trautv. 1856, in Bull. Acad. Sc. Petersb. 14: 250. – *G. tauricum* Klokov, Фл. УРСР, 8: 521. – *G. tataricum* (L.) Boiss. var. *tauricum* (Klokov) Tzvelev, 1996, Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 161. – *Limonium tataricum* (L.) Mill. 1768, Gard. Dict. Ed. 8: 5. – *Statice tatarica* L. var. α. *typica* Regel. 1880, в Тр. ботан. сада, 6(2): 388. – **К. татарський.**

Ser. 2. *Rubella* Lincz. 1952, Фл. СССР, 18: 401, descr. ross., et 1969, Новости сист. высш. раст., 6: 182.

Typus: *G. rubellum* (S.G. Gmel.) Klokov

2. *G. rubellum* (S.G. Gmel.) Klokov, 1949, в Гросс., Опред. раст. Кавк.: 593; Клоков, 1950, Визн. росл. УРСР: 705; Клок. 1957, Фл. УРСР, 8: 135; – *Statice rubella* S.G. Gmel. 1774, Reise, 2: 199. – *Goniolimon tataricum* (L.) Boiss. var. γ. *rubellum* (S.G. Gmel.) Trautv. 1856, in Bull. Acad. Sc. Petersb. 14: 251. – *G. orae-syvashicae* Klokov, 1927, Index Sem. Horti Bot. Charkov.: 6. – *Statice incana* M. Bieb 1808, Fl. Taur.-Cauc., I: 251; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 161. –

К. червонуватий.

Ser. 3. *Besseriana* Klokov et Lincz. 1969, Новости сист. высш. раст., 6: 182.

Typus: *G. besserianum* (Schult.) Kusn.

3. *G. besserianum* (Schult.) Kusn. 1902, в Кузн., Буш, Фомін, Мат-лы Фл. Кавк., 4, 1: 202,

p.p. – *Statice besseriana* Schult. 1820, Syst. Veg. 6: 789, in obs. – *G. tataricum* (L.) Boiss. β. *angustifolium* Boiss. 1848 in DC., Prodr. 12: 633 et 1879, Fl. Or. 4: 854, p. p. – *G. tataricum* var. (L.) Boiss. δ. *besserianum* (Schult.) Trautv. 1856, in Bull. Acad. Sc. Petersb. 14: 251. – *G. tataricum* (L.) Boiss. subsp. *besserianum* (Schult.) Nym. 1881, Consp. Fl. Eur., 3: 613, p. p. excl. syn. – *Limonium besserianum* (Schult.) Kuntze, 1891, Rev. Gen., II: 395. – *S. tatarica* (L.) var. *angustifolia* M. Bieb. 1819, Fl. Taur.-Cauc., 3: 253. – *Statice tatarica* var. (L.) β. *besseriana* (Schult.) Regel. 1880, в Тр. ботан. сада, 6 (2): 388, в прим.; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 161. – **К. Бессерів.**

Ser. 4. *Graminifolia* Klokov et Lincz. 1969, Новости сист. высш. раст., 6: 183.

Typus: *G. graminifolium* (W. Aiton) Boiss.

4. *G. graminifolium* (Aiton) Boiss. 1848, in DC., Prodr. 12: 633. – *Statice graminifolia* Aiton, 1789, Hort. Kew. 1: 383. – *S. desertorum* Trautv. 1844, Русск. фл. 1: 26. – *Goniolimon desertorum* (Trautv.) Klokov, 1958, Фл. УРСР, 8: 140. – *Limonium graminifolium* (Aiton) O. Kuntze, 1891, Rev. Gen. 2: 395. – *L. desertorum* (Trautv.) O. Kuntze. 1: 395; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 161. – **К. злаколистий.**

Gen. III. *Limonium* Mill. 1754, Gard. Dict. Abridg., ed. 4, 2, sine pag., nom. conserv. – *Statice* L. 1753, Sp. pl.: 274, partim, emend. Willd. 1809, Enum. pl. Hort. Berol.: 335, p. p. – **Кермек.**

Typus: *L. vulgare* Mill. (*Statice limonium* L.) (typ. conserv.).

Sect. 1. *Limonium*. – Sect. *Eulimonium* Pax, 1891, in Engl. u. Prantl, Pflanzenfam. 4(1): 125, nom. illeg.; Klokov, 1958, Фл. УРСР, 8: 153.

Typus: *L. vulgare* Mill.

Subsect. 1. *Genuina* (Boiss.) Blake, 1916, Rhodora 18: 55. – *Statice* L. subsect. *Genuinae* Boiss. 1848, in DC. Prodr. 12: 643.

Typus: *L. vulgare* Mill.

Ser. 1. *Eulimonia* Klokov, 1958, Фл. УРСР, 8: 525.

Typus: *L. vulgare* Mill.

1. *L. gmelinii* (Willd.) O. Kuntze, 1891, Rev. Gen. 2: 395. – *Statice gmelinii* Willd. 1797, Sp. Pl., 1: 1524. – *S. scoparia* Pall. ex Willd. 1797, Sp. Pl. 1: 1524. – *S. glauca* Willd ex Schult. 1820, Syst. Veg. 6: 799. – *S. obovata* Ledeb. 1849, Fl. Ross., 3, 1: 468. – *S. meyeri* Boiss. 1848, in DC., Prodr. 12: 645. – *S. laxiflora* Novopokr. 1932, Изв. ботан. сада АН СССР, 30: 239, in obs. – *Limonium meyeri* (Boiss.) O. Kuntze 1891, Rev. Gen. 2: 395. – *L. scoparium* (Pall. ex Willd.) Stank. 1948, Опред. высш. раст. европ. части СССР: 741. – *L. neoscoparium* Klokov, 1958, Фл. УРСР, 8: 525; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 167. – **К. Гмеліна.**

Ser. 2. *Tomentellum* Klokov et Lincz. 1969, Новости сист. высш. раст., 6: 184.

Typus: *L. tomentellum* (Boiss.) O. Kuntze

2. *L. tomentellum* (Boiss.) O. Kuntze **subsp. *hypanicum*** (Klokov) Moysiyenko, comb. nov. hoc. loco. – *Statice hypanica* Klokov, 1950, Визн. росл. УРСР: 708, descr. ross. – *Limonium tomentellum* (Boiss.) O. Kuntze, 1891, Revis. Gen. Pl., 2: 396, p. p. – *Statice gmelinii* Willd. var. *tomentella* (Boiss.) Trautv. 1856, Bull. Acad. Sci. Petersb. 14: 225, p. p. – *S. tomentella* Boiss. 1848, in DC., Prodr. 12: 645, p. p. – *L. hypanicum* Klokov, 1958, Фл. УРСР, 8: 524, 159, рис. 38. – *L. gmelinii* (Willd.) O. Kuntze var. *hypanicum* (Klokov) Pawł. 1963, Fl. Polska, 10: 32. – *L. gmelinii* subsp. *hypanicum* (Klokov) Sóo, 1968, Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 14 (1-2): 156. – **К. повстистий підвид південнобузький.**

3. *L. tomentellum* (Boiss.) O. Kuntze **subsp. *donetzicum*** (Klokov) Moysiyenko, comb. nov. hoc. loco. – *Statice donetzica* Klokov, 1950, Визн. росл. УРСР: 708, descr. ross. – *Statice tomentella* Boiss. 1848, in DC., Prodr. 12: 645 p. p. – *S. gmelinii* Willd. var. *tomentella* (Boiss.) Trautv.

1856, Bull. Acad. Sci. Petersb. 14: 225, p. p. – *L. donetzicum* Klokov, 1958, Фл. УРСР, 8: 523, рис. 36. – **К. повстистий підвид донецький.**

4. *L. tomentellum* (Boiss.) O. Kuntze **subsp. *alutaceum*** (Steven) Moysiienko, comb. nov. hoc. loco. – *Statice alutacea* Steven, 1857, Bull. Soc. Nat. Moscou, 30, 2: 367. – *Limonium alutaceum* (Steven) O. Kuntze, 1891, Revis. Gen. Pl. 2: 396. – *L. tomentellum* (Boiss.) O. Kuntze 1891, Revis. Gen. Pl., 2: 396 p. p. – *L. oblongifolium* (Kotov) Loscot et Trautv, nom. illeg. – *Statice oblongifolia* Kotov, 1927, Тр. Сільск.-Госп. Ком. Укр. (ботан.), 1, 3: 165. – *S. tomentella* Boiss. 1848, in DC., Prodr. 12: 645 p. p. – *S. gmelinii* Willd. var. *tomentella* (Boiss.) Trautv. 1856, Bull. Acad. Sci. Petersb. 14: 225, p. p. – **К. повстистий підвид замшевий.**

5. *L. tschurjukiense* (Klokov) Lavr. ex Klokov 1958, Фл. УРСР, 8: 163, рис. 40; Лавр. 1956, Растит. покров СССР (к Геобот. карте СССР), 2: 669, 671, comb. illeg. – *Statice tschurjukiensis* Klokov, 1927, Охор. пам'ят. прир. Укр. 1: 60, in adnot. – *Statice tomentella* Boiss. 1848, in DC., Prodr. 12: 645, p. p. – *S. gmelinii* Willd. var. *tomentella* (Boiss.) Trautv. 1856, Bull. Acad. Sci. Petersb. 14: 225, p. p. – *Limonium tomentellum* (Boiss.) O. Kuntze, 1891, Revis. Gen. Pl., 2: 396, p. p. – *L. dubium* Gamajun. ex Klokov, 1978, Новости сист. высш. и низш. раст. (Киев), 1977: 64; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 166. – **К. чурюцький.**

Subsect. 2. *Hyalolepidea* (Boiss.) Lincz. 1969, Новости сист. высш. раст., 6: 184. – *Statice* subsect. *Hyalolepideae* Boiss. 1848, in DC. Prodr. 12: 659.

Typus: *L. platyphyllum* Lincz. (*L. latifolium* (Smith) O. Kuntze, nom. illeg.)

Ser. 1. *Latifolia* Klokov et Lincz. 1969, Новости сист. высш. раст., 6: 184.

Typus: *L. platyphyllum* Lincz.

6. *L. platyphyllum* Lincz. 1964, Новости сист. высш. раст.: 266. – *Statice latifolia* Smith. 1791, Trans. Linn. Soc. 1: 250. – *S. coriaria* Pall. ex M. Bieb. 1808, Fl. Taur.-Cauc. 1: 249, nom. illeg.; Pall. 1795, Tabl. Taur.: 49, nom. nud. – *Limonium latifolium* (Smith) O. Kuntze, 1891, Revis. Gen. Pl. 2: 395, non Moench, 1794; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 166. – **К. пласколистий.**

Ser. 2. *Sareptana* Klokov et Lincz. 1969, Новости сист. высш. раст., 6: 184.

Typus: *L. sareptanum* (A. Beck.) Gams

7. *L. sareptanum* (A. Beck.) Gams, 1927 in Hegi, III. Fl. Mitteleur. 5, 3: 1880. – *L. tomentellum* (Boiss.) O. Kuntze var. *sareptanum* (A. Beck.) Salmon, 1911, in Journ. of Bot. XLIX: 76. – *Statice sareptana* A. Beck. 1858, Bull. Soc. Nat. Moscou, 30, 1: 12, 60. – *S. intermedia* Czern. 1859, Консп. раст. окр. Харьк.: 51, nom. nud. – *S. tomentella* Boiss. subsp. *sareptana* (A. Beck.) Nym. 1881, Consp. Fl. Europ., 6: 609; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 168. – **К. сарепський.**

8. *L. bungei* (Claus) Gamajun. 1944, Изв. Казахст. Фил. АН СССР, 1: 10. – *Statice bungei* Claus, 1851, Beitr. Pflanzenk. Russ. Reich. 8: 308. – *S. gmelini* var. γ . *sterioclada* Trautv. 1856, in Bull. Ac. Sc. Petersb. 14: 254. – *S. membranacea* Chern. 1859, Consp. Pl. Charcov.: 51. – *Limonium membranaceum* (Czern.) Klokov, 1958, Фл. УРСР, 8: 170, рис. 42. – *S. gracilis* Fisch. ex Boiss. 1848, in DC., Prodr. 12: 660 et Ledeb. 1845, Fl. Ross., 3: 459, non Tineo ex Guss.; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 168. – **К. Бунге.**

Subsect. 3. *Spathulata* Klokov, 1958, Фл. УРСР, 8: 526.

Typus: *L. caspium* (Willd.) Gams.

Ser. 1. *Caspia* Klokov, 1958, Фл. УРСР, 8: 526.

Typus: *L. caspium* (Willd.) Gams.

9. *L. bellidifolium* (Gouan) Dumort. 1827, Fl. Belg., 1: 27. – *Statice limonium* L. var. γ . *bellidifolia* Gouan, 1765, Fl. Monsp.: 231. – *Limonium caspium* (Willd.) Gams, 1880, in Hegi, III. Fl. Mitteleur. 5, 3: 1880. – *L. danubiale* Klokov, 1958, Фл. УРСР, 8: 526, рис. 43. – *Statice bellidifolia* (Gouan) Lam. & DC. 1805, Fl. Franc. ed. 3, 3: 421. – *S. caspia* Willd. 1809, Enum. Hort. Berol. 1:

336, in adnot. – *S. reticulata* auct. non L.: M. Bieb. 1808, Fl. Taur.-Cauc., 3: 253. – *S. patens* Fisch. ex Boiss. in DC. 1848, Prodr. 12: 61. – **К. стокротколистий.**

Sect. 2. *Sarcophyllum* (Boiss.) Lincz. 1952, Fl. URSS, 18: 457. – *Statice* L. Subsect. *Sarcophyllae* Boiss. 1848, in DC. Prodr. 12: 663.

Typus: *L. suffruticosum* (L.) O. Kuntze.

Ser. 1. *Suffruticosa* Lincz. 1969, Новости сист. высш. раст., 6: 186.

10. *L. suffruticosum* (L.) O. Kuntze, 1891, Revis. Gen. Pl. 2: 396. – *Statice suffruticosa* L. 1753, Sp. Pl.: 276 – *S. glauca* Less. 1835, Linnaea, 9: 196, non Willd. ex Schult. 1820; Клоков, 1957, Фл УРСР, 8: 179; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 169. – **К. напівкущовий.**

Sect. 3. *Pteroclados* (Boiss.) Sauv. et Vindt, 1952 (31 Jul.), Fl. Maroc., 1: 48; Lincz. 1952 (16 Oct.), Fl. URSS, 18: 419. – *Statice* Sect. *Pteroclados* Boiss. 1848, in DC. Prodr., 12: 635.

Typus: *L. sinuatum* (L.) Mill.

Subsect. 1. *Odontolepidea* (Boiss.) Sauv. et Vindt, 1952 (31 Jul.), Fl. Maroc., 1: 48. – *Statice* subsect. *Odontolepidea* Boiss. 1848, in DC. Prodr., 12: 635.

Typus: *L. sinuatum* (L.) Mill.

11. *L. sinuatum* (L.) Mill. 1768, Gard. Dict., ed. 8: n. 6. – *Statice sinuata* L. 1753, Sp. Pl.: 276. – *S. hirsuta* Presl, 1844, Bot. Bemerk.: 105, nom. nud.; Клоков, 1957, Фл УРСР, 8: 153; Цвелев, 1996, Фл. Вост. Евр., 9: 169. – **К. виїмчастий***.

* Культурні види

***Armeria vulgaris* Willd. – Рядник звичайний, армерія звичайна**

Statice armeria L. var. *elongata* Hoffm., *S. elongata* (Hoffm.) W.D.J. Koch, *Armeria elongata* (Hoffm.) W.D.J. Koch, *A. vulgaris* Willd. β. *elongata* (Hoffm.) Mert. et W.D.J. Koch, *A. maritima* (Mill.) Willd. var. *elongata* (Hoffm.) Messert ex Lawrence, *A. maritima* (Mill.) Willd. subsp. *elongata* (Hoffm.) Bonnier

Біологія

*K₍₅₎C₍₅₎A₅G₍₅₎; ліловий.

Кв: V-VI.

Цв: окрема куляста голівка 1,5-2,5 см в діаметрі, утворена 1–4-квітковими брактеозними китицями.

Зпл: ентомофілія.

Пл: лізикарпна коробочка.

Розп: анемохорія.

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,2-0,5.

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: нечисленні; л. середні за розміром, сидячі, прості, лінійні; листові пластинки цілісні, цілокраї, по краю війчасті; мезоморфні.

Ст: прямостоячі, прості, розеткові.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: 2n=18.

Кліматоп

Тт: субмікротерм [6-9].

От: мезоаридофіт [3-15].

Ср: гемікріофіт [8-10].

Кп: субокеаніст [4-7].

Едафотоп

Сухуваті дерново-підзолисті, піскуваті та делювіальні ґрунти.

Нд: субмезофіт [6-14].

fH: гідроконтрастофіл [8-10].

Рс: ацидофіл [4-7].

Тр: мезотроф [3-6].

Са: гемікарбонатофоб [3-8].

Nt: субанітрофіл [1-5].

Gm: субагуміл [1-4].

Ае: субаерофіл [4-8].

Географія

Ар: temp-c₂₋₄ EUR

Ф. е.: *mitteleur/boreoeur*

Вт: рівнинний.

Пош: Передкарпаття, Західне і Мале Полісся.

Східна межа ареалу.

Адм: Льв, Вл.

Ценотоп

Цт: пратант, псамофант.

Син: *Armerion. Molinio-Arrhenatheretea, Poa-Agrostietalia vinealis, Agrostion vinealis; Agropyreteea repentis, Agropyretalia repentis, Convolvulo-Agropyron repentis.*

Фтц: стенотоп, автохтонний асектатор.

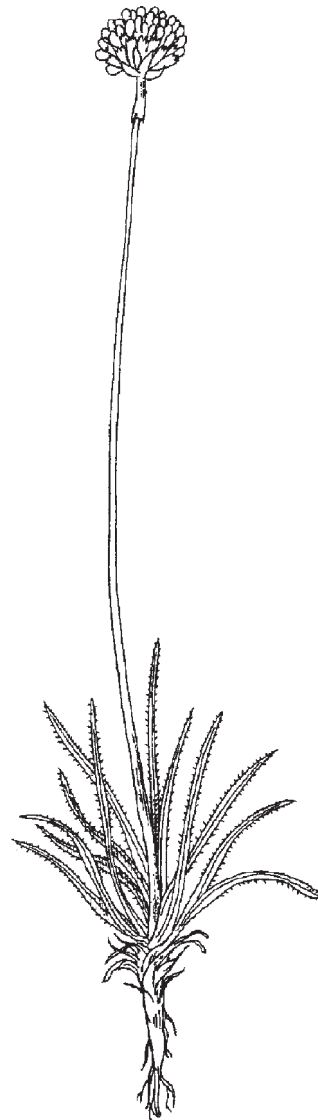
Стр: патієнт, конкурент.

Осв: геліофіт [7-9].

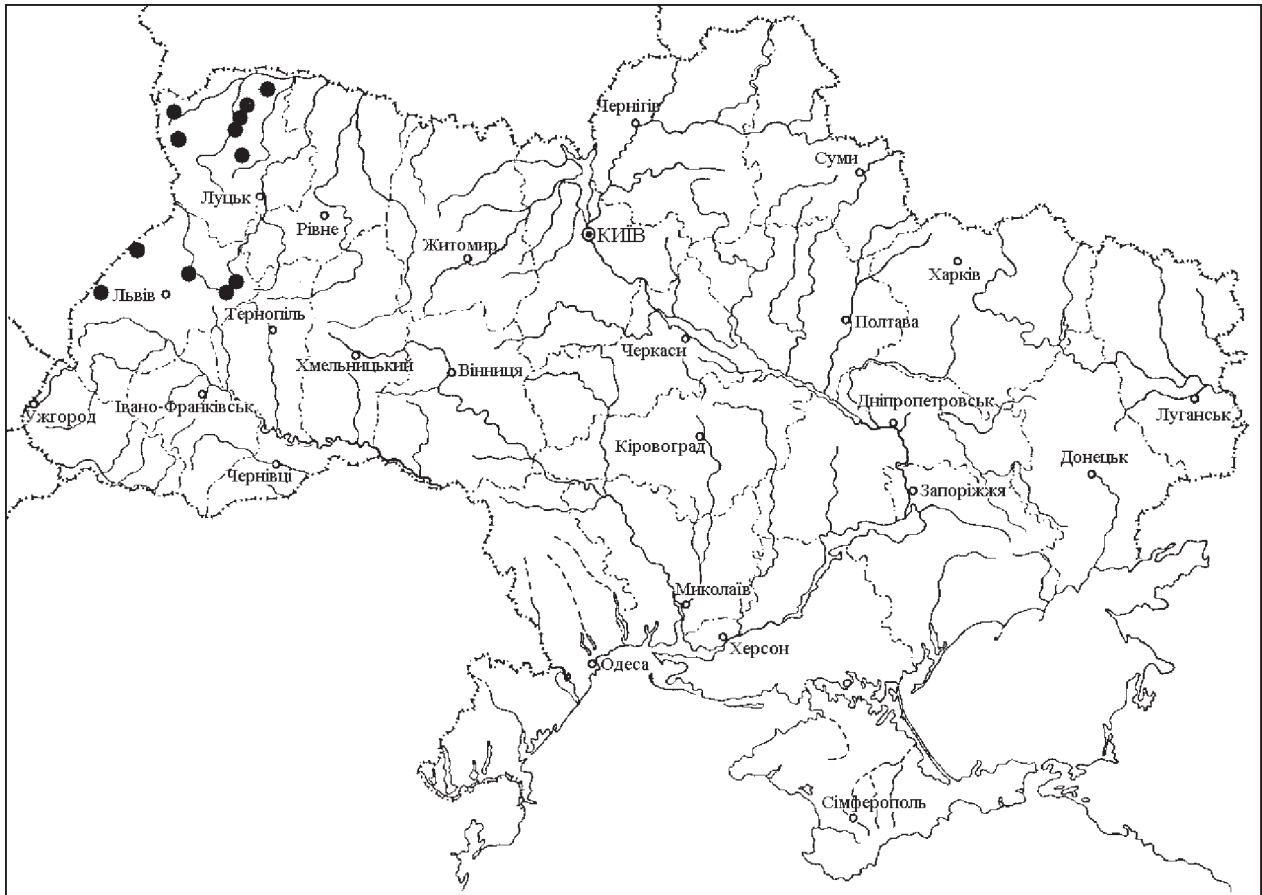
Акт: низькоактивний, згасаючий.

Сук: вторинна.

Конс: інформація відсутня

Armeria vulgaris (Флора Сербії, 1972)

Поширення *Armeria vulgaris* в Україні: ● - за гербарними матеріалами

Значення

Госп: декор., дуб.

Ланд: протиерозійне, сприяє стабілізації порушених екосистем; лісові галявини, сухі луки.

Інд: свіжі лучні угруповання Середньої та Атлантичної Європи на легких супіщаних ґрунтах.

Антропогенний фактор

Фактор –: збір, надмірне випасання, сінокошіння, рекреація.

Фактор +: культивування.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: спонтанеофіт.

Інв: абориген

Атл: Пас., Рез., Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: потребує регіональної охорони, як погранично ареальний вид. Природний заповідник «Розточчя» (як *A. elongata*), Шацький національний природний парк.

Відм: незадовільне.

Літ: Линчевский, 1952; Клоков, 1957; Gams, 1963-1983; Гајућ, 1972; Pinto da Silva, 1972; Миняев, Кутявина, 1974; Fournier, 1977; Анчев, 1982; Скрипник, 1987; Сорока, 1990; Цвелев, 1996, 2001; Мойсієнко, 2008; Калинович, Гончаренко, Раслер, 2007; Гончаренко, Калинович, 2009.

Примітка. Видовий статус таксону послідовно визнається в обробках для території колишнього СРСР (Клоков, 1958, Линчевский, 1952, 1968, Миняев, Кутявина, 1974, Цвелев, 2001). У Західній Європі частіше розглядається як підвид, в ранзі якого є пріоритетною назва *Armeria maritima* (Mill.) Willd. subsp. *elongata* (Hoffm.) Bonnier (Pinto da Silva, 1972, Mirek et al., 2002).

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І.

Armeria pcutica Pawł. – Рядник покутський, армерія покутська

A. elongata auct. non (Hoffm.) W.D.J. Koch., *A. maritima* (Mill.) Willd. subsp. *elongata* auct. non (Hoffm.) Bonnier, *A. vulgaris* auct. non Willd.

Біологія

*K₍₅₎C₍₅₎A₅G₍₅₎; блідо-рожевий або ліловий.

Кв: V-VI.

Сцв: окрема куляста голівка 2-3 см в діаметрі, утворена 1–4-квітковими брактеозними китицями.

Зпл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна коробочка.

Розп: анемохорія.

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,3-0,5.

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: нечисленні; прості листкові пластинки цілісні, по краю розсіяно дрібновійчасті, верхівка тупа або гострувата; зовнішні – широколінійні або ланцетнолінійні, звужені до основи; внутрішні – вузьколінійні; мезоморфні.

Ст: прямостоячі, прості; розеткові.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: інформація відсутня.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [9-10].

От: субаридофіт [10-11].

Ср: акріофіт [10-11].

Кп: гемікріофіт [9-10].

Едафотоп

Лучні глеєві на алювії та делювії сильно змиті ґрунти.

Нд: гігромезофіт [11-14].

гН: гідроконтрастофіл [8-10].

Рс: нейтрофіл [7-10].

Тр: мезотроф [3-7].

Са: гемікарбонатофіл [7-10].

Нт: гемінітрофіл [3-6].

Гт: субагуміл [2-5].

Ае: субаерофіл [5-8].

Географія

Ар: temp-c₂

Ф.е.: carp

Вт: монтанний.

Пош: Лісовий пояс Карпат: Чивчинські гори, басейн р. Чорний Черемош – урочище Топільче. Ендемік Східних Карпат.

Адм: Ів.

Ценотоп

Цт: пратант.

Син: Molinio-Arrhenatheretea, Armerion.

Фтц: стенопот, автохтонний асектатор.

Стр: патієнт, конкурент.

Осв: геліофіт [7-9].

Акт: неактивний, реліктовий.

Сук: вторинна, квазікорінна.

Конс:

Значення

Госп: декор., дуб.

Ланд: протиерозійне, сприяє стабілізації порушених екосистем; на вологих різнотравних луках лісового поясу Карпат.

Інд: відкриті трав'яні ценози лучного типу Східних Карпат.

Armeria pcutica (Pawłowski, 1962)

Поширення *Armeria posutica* в Україні: ● - за літературними даними

Антропогенний фактор

Фактор –: повені, збір, надмірне випасання, вирубування лісів, сінокосіння, рекреація.

Фактор +: культивування, репатриація.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: спонтанеофіт.

Інв: абориген

Атл: Пас., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: Червона книга України (зниклий). Європейський Червоний список. Потребує охорони як вузькоендемічний вид.

Відт: не відтворюється.

Літ: Pawłowski, 1962; Pinto da Silva, 1972; Скрипник, 1987; Stojko, Tasenkewitsch, 1991; Цвелев, 1996, 2001; Раритетний ..., 2004; Мойсієнко, 2008; Червона книга України. Рослинний світ, 2009.

Примітка. Відомий тільки за типовими зразками критичний вид. Неодноразовий пошук виду не дав результату, ймовірно, зник. За даними Pinto da Silva (1972), рослини з двоморфними листками (відмінна риса *A. posutica*) також інколи трапляються в *Armeria maritima* (Mill.) Willd. subsp. *elongata* (Hoffm.) Bonnier (= *A. vulgaris* Willd.), тому, можливо, є лише різновидом іншого поширеного у нас виду.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І.

Goniolimon tataricum (L.) Boiss. – Кермечник татарський, гоніолімон татарський

G. tauricum Klokov, *Limonium tataricum* (L.) Mill., *Statice tatarica* L.

Біологія

* $K_{(5)}C_{(5)}A_3G_{(5)}$; відгин чашечки білий, віночок – фіолетово-рожевий.

Кв: VI-VII.

Сцв: відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція щиткоподібної форми, що закінчується складними колосами.

Зпл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна коробочка.

Розп: анемохорія (перекотиполе).

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,2-0,4 (0,5).

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: нечисельнолистий; нижні – зібрані в розетку, черешкові; листові пластинки цілісні, цілокраї, шкірясті, з клиноподібною основою і раптово загостреною верхівкою з вістрям; серединні на стеблі і верхні (приквіткові) – лускоподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі, крилаті, розгалужені нижче середини, головний пагін напіврозетковий.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: $2n=16, 32$.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [8-12].

От: мезоаридофіт [6-11].

Ср: гемікріофіт [8-10].

Кп: субконтинентал [8-14].

Едафотоп

Сухі степові чорноземні та каштанові ґрунти на лесових породах; вапнякові скелі, приморські черепашники.

Нд: ксерофіт [2-10].

fН: гідроконтрастофіл [8-11].

Ре: нейтрофіл [9-11].

Тр: евтроф [5-14].

Са: гемікарбонатофіл [8-11].

Нт: гемінітрофіл [3-7].

Гм: мезогуміфіл [3-9].

Ае: субаерофіл [5-7].

Географія

Ар: $sm-c_{4-7}$ Східнопонтичний ендемік (південь Східної Європи).

Ф.е.: *balc-pont-aralocasp*

Вт: рівнинний.

Пов: Південь Лісостепу, Гірський Крим.

Адм: Хр, Пл, Кд, Дн, Дц, Лг, Од, Мк, Хс, Зп, Кр.

Ценотоп

Цт: степант.

Син: *Festuco-Brometea*, *Festucetalia valesiaca*.

Фтц: стенопот, автохтонний асектатор.

Стр: пацієнт, конкурент.

Осв: геліофіт [8-9].

Акт: середньоактивний, процвітаючий.

Сук: клімаксова, вторинна.

Конс: Fungi. Erysiphales: *Erysiphe limonii* L. Junell

Значення

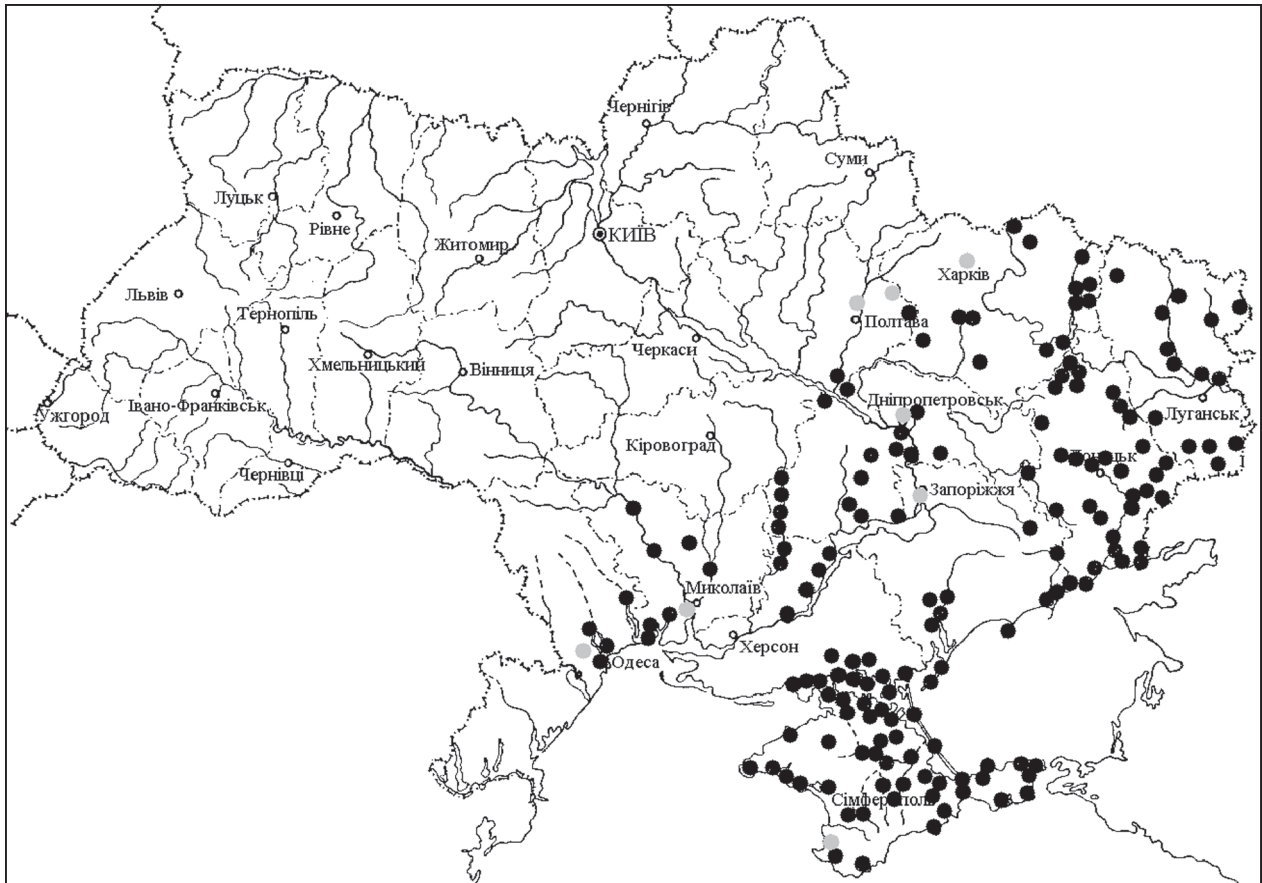
Госп: декор., дуб.

Ланд: протиерозійне, сприяє формуванню рослинності степового типу.

Інд: сухі термофільні степові екотопи, що характеризують степову зону.

Goniolimon tataricum (Флора народної республіки Болгарії, 1982)

Поширення *Goniolimon tataricum* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ● - за літературними даними

Антропогенний фактор

Фактор -: заліснення, збирання на букети, надмірне випасання, випалювання, господарське освоєння території.

Фактор +: помірне випасання.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: спонтанефіт.

Инв: абориген.

Атл: Пас., Рез., Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: не потребує. Біосферний заповідник «Асканія-Нова», Український степовий («Кам'яні Могили», «Хомутовський степ»), Луганський («Стрільцівський степ», «Провальський степ»), «Сланецький степ», Опукський, Карадазький природні заповідники, Азово-Сиваський національний природний парк, регіональний ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя», національний заповідник «Хортиця». Ботанічний заказник «Куп'янський» (Харківська обл.). Підлягає особливій охороні в Кіровоградській та Полтавській обл. (як регіонально рідкісний). Занесений до Червоного списку рослин Харківської обл.

Відт: добре.

Літ: Линчевский, 1952; Клоков, 1957; Гамаюнова, Кубанская, 1964; Pignatti, 1972a; Bokhari, 1973; Дидух, Шеляг-Сосонко, 1982; Анчев, 1982; Tammaro, Pignatti, Frizzi, 1983; *Ilustrierte flora ...*, 1963-1983, Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Скрипник, 1987; Кондратюк и др., 1988; Миронова, Каменских, 1995; Соломаха, 1996; Байрак, 1997; Ткаченко та ін., 1998; *Заповідні куточки...*, 1999; Цвелев, 1996, 2001; Васильєва, Коваленко, 2003; Кучеревський, 2004; Байрак, Стецюк, 2005; Тищенко, 2006; Мойсієнко, 2008; Вовк, Філатова, Клімов, 2008.

Примітка. Позбавлені опушення (крім чашечок) рослини з Криму і прилеглих до нього приморських районів М.В. Клоков описав як *G. tauricum* (Клоков, 1958). Оскільки *G. tataricum* дуже варіює за ступенем опушення, а голі рослини трапляються не лише в Криму, М.М. Цвельов запропонував комбінацію для неопушених південних форм на рівні варіації – *G. tataricum* var. *tauricum* (Цвелев, 2001). Нам вдалося виявити у зборах з Криму дуже слабо, але опушені зразки, що підтверджує думку М.М. Цвельова.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І., Гелюта В.П.

***Goniolimon rubellum* (S.G. Gmel.) Klokov – Кермечник червонуватий, гоніолімон червонуватий**

G. tataricum (L.) Boiss. var. γ . *rubellum* Trautv., *G. orae-syvashicae* Klokov, *Statice incana* M. Bieb., *S. rubella* S.G. Gmel.

Біологія

* $K_{(5)}C_{(5)}A_5G_{(5)}$; відгин чашечки білий, віночок – рожево-фіолетовий.

Кв: V-VI.

Цв: відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція щиткоподібної форми, що закінчується складними колосами.

Зпл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна коробочка.

Розп: анемохорія (перекотиполе).

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,1-0,25.

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: нечисельнолистий; л. дрібні за розміром, нижні – зібрані в розетку, черешкові; листкові пластинки цілісні, цілокраї, по краю вийчасті, з клиноподібною основою і відтягнутозагостреною верхівкою; середні на стеблі і верхні (приквіткові) – лускоподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі, крилаті, розгалужені нижче середини, головний пагін напіврозетковий.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: інформація відсутня.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [8-11].

От: мезоаридофіт [9-11].

Ср: гемікріофіт [8-10].

Кп: геміконтинентал [9-11].

Едафотоп

Сухі чорноземні та каштанові ґрунти на лесових породах, часто на схилах сильно змиті до корінних порід.

Нд: ксерофіт [5-6].

fH: гідроконтрастофіл [8-10].

Рс: базифіл [8-13].

Tr: субглікотроф [9-12].

Са: гемікарбонатофіл [8-12].

Nt: субанітрофіл [1-7].

Gm: мезогуміфіл [3-7].

Ae: субаерофіл [5-7].

Географія

Ар: sm-c_{4,7} EUR WAS

Ф.е.: *pont-s-sibir*

Вт: рівнинний.

Пош: Присивашся, Приазов'я, Кримський злаковий степ (дуже рідко). Північно-західна межа поширення.

Адм: Хс, Зп, Кр.

Ценотоп

Цт: степант.

Син: *Festuco-Puccinellietea*, *Salicornietea fruticosae*.

Фтц: стенотоп, автохтонний асектатор.

Стр: пацієнт, конкурент, стрес-толерант.

Осв: геліофіт [8-9].

Акт: низькоактивний, реліктовий.

Сук: клімакс-едафічна.

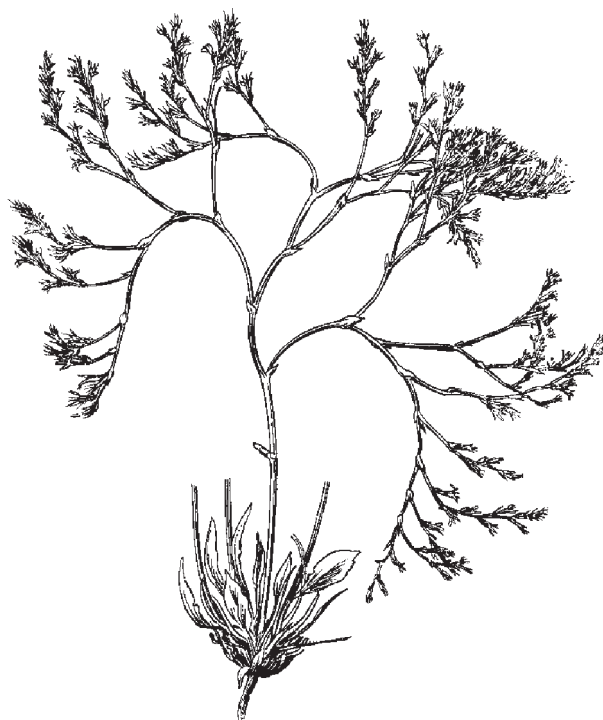
Конс: інформація відсутня.

Значення

Госп: декор., дуб.

Ланд: ґрунтозахисне, протиерозійне, сприяє формуванню рослинності степового типу; карбонатні суглинки у зоні прісноводного Сиваша.

Инд: засолені пустельностепові екотопи на південних чорноземних та каштанових ґрунтах різного ступеня змитості.

Goniolimon rubellum (Флора УРСР, 1957)

Поширення *Goniolimon rubellum* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ● - за літературними даними

Антропогенний фактор

Фактор -: збір, надмірне випасання, господарське освоєння територій, урбанізація.

Фактор +: помірне випасання.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: спонтанеофіт

Инв: абориген

Атл: Пас., Рез., Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: потребує охорони. Червона книга України (вразливий). Азово-Сиваський національний природний парк.

Відм: добре.

Лім: Линчевский, 1952; Клоков, 1957; Гамаюнова, Кубанская, 1964; Pignatti, 1972a; Скрипник, 1987; Цвелев, 1996, 2001; Коломійчук, 2002; Мойсієнко, 2008; Червона книга України. Рослинний світ, 2009.

Примітка. Ми поділяємо думку М.М. Цвельова (2001) про те, що присиваські популяції, описані як *G. orae-syvashicae* Klokov, за вказаними М.В. Клоковим (1958) ознаками – формою і кучерявістю краю листової пластинки та шириною крилець на стеблі – не відрізняються від більш східних, тому розглядаємо їх у складі *G. rubellum*.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І.

Goniolimon besserianum (Schult.) Kusun. – Кермечник Бессерів, гоніолімон Бессерів

G. tataricum (L.) Boiss. var. *δ. besserianum* Trautv., *G. tataricum* (L.) Boiss. subsp. *besserianum* (Schult.) Nym., *Limonium besserianum* (Schult.) Kuntze, *Statice besseriana* Schult., *S. tataria* (L.) var. *β. besseriana* (Schult.) Regel.

Біологія

*K₍₅₎C₍₅₎A₅G₍₅₎; відгин чашечки білий, віночок – пурпурово-фіолетовий.

Кв: VI-VII.

Цв: відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція щиткоподібної форми, що закінчується складними колосами.

Зпл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна коробочка.

Розп: анемохорія (перекотиполе).

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,2-0,4 (0,5).

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: нечисельнолистий; л. середні за розміром, нижні – зібрані в розетку, черешкові; листові пластинки цілісні, цілокраї, шкірясті, з клиноподібною основою і відтягнутозагостреною верхівкою; середні – на стеблі в зоні гальмування суцвіття, лускоподібні; верхові – приквіткові, лускоподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі, крилаті, розгалужені нижче середини, головний пагін напіврозетковий.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: інформація відсутня.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [9-11].

От: субаридофіт [10-11].

Ср: гемікріофіт [9-10].

Кп: геміконтинентал [10-11].

Едафотоп

Сухі степові чорноземні та каштанові ґрунти на лесових породах, часто на схилах сильно змиті до вапняка та глини.

Нд: ксерофіт [2-8].

fH: гідроконтрастофіл [8-10].

Рс: базифіл [8-13].

Tr: субглікотроф [9-14].

Са: гемікарбонатофіл [8-12].

Nt: гемінітрофіл [3-7].

Gm: мезогуміфіл [3-9].

Ае: субаерофіл [5-7].

Географія

Ар: sm-c₂₋₄EUR.

Ф.е.: balc-pont

Вт: рівнинний.

Пош: крайній південний захід Лісостепу, Правобережний Степ (звичайно), Лівобережжя (рідко і лише по берегам Дніпра). Західнопонтичний степовий ендемік.

Адм: Кд, Зп, Дн, Од, Мк, Хс.

Ценотоп

Цт: степант.

Син: *Festuco-Brometea*, *Festucetalia valesiaca*.

Фтц: стенопот, автохтонний асектатор.

Стр: пацієнт, конкурент.

Осв: геліофіт [8-9].

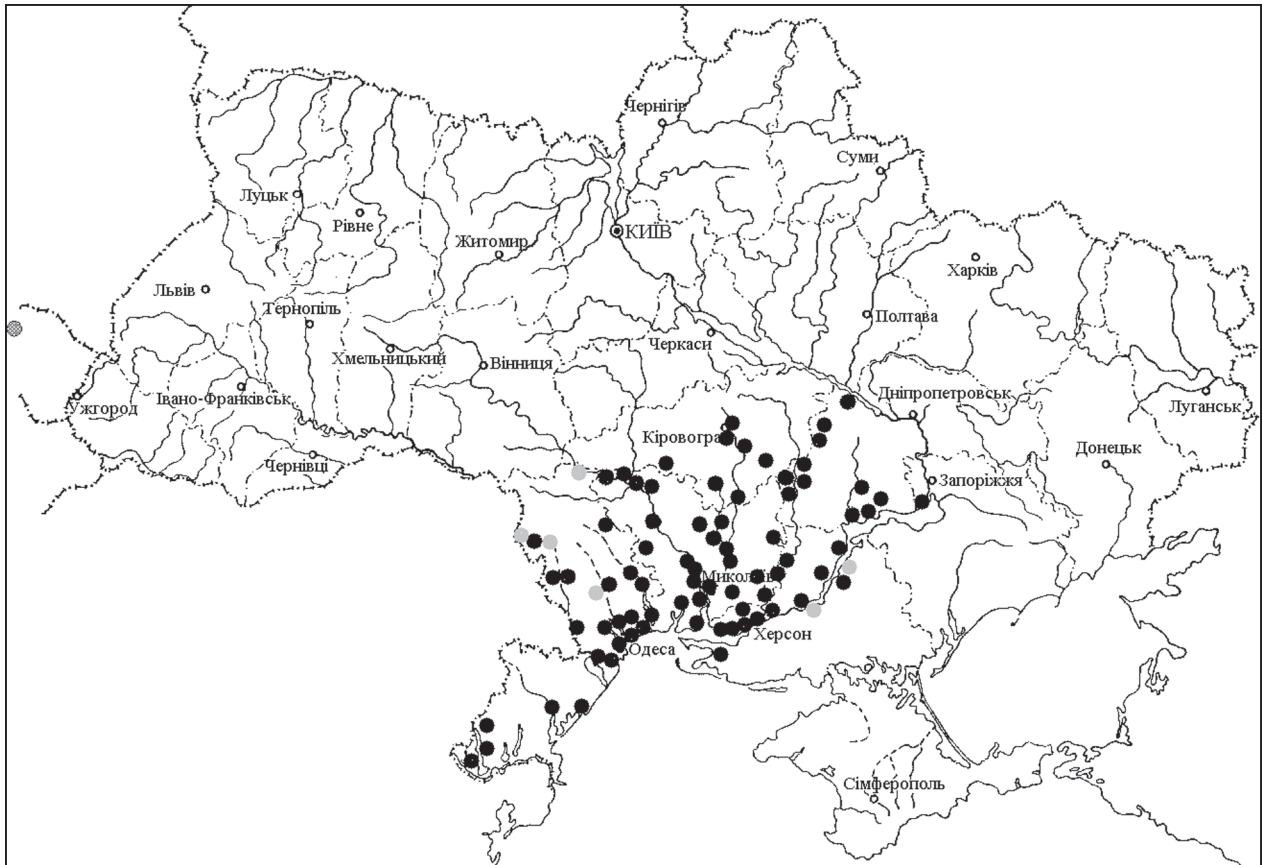
Акт: низькоактивний, згасаючий.

Сук: клімакс-едафічна, вторинна.

Конс:

Goniolimon besserianum (Флора УРСР, 1957)

Поширення *Goniolimon besserianum* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ● - за літературними даними

Значення

Госп: декор, дуб.

Ланд: протиерозійне, сприяє формуванню рослинності степового типу; по степах та кам'янистих, лесових і глинистих відслоненнях.

Інд: сухі термофільні степові екотопи у степовій зоні Правобережної України.

Антропогенний фактор

Фактор –: заліснення, збір, надмірне випасання, господарське освоєння територій.

Фактор +: помірне випасання.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Сит: спонтанеофіт.

Інв: абориген.

Атл: Пас., Рез., Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: не потребує. Природний заповідник «Славецький степ», регіональний ландшафтний парк «Тилігульський». Підлягає особливій охороні в Кіровоградській обл.

Відм: добре. Криворізький ботанічний сад (місцева популяція).

Літ: Линчевский, 1952; Клоков, 1949, 1957; Pignatti, 1972a; Vokhary, 1973; Анчев, 1982; Скрипник, 1987; Заповідні куточки..., 1999; Каталог ..., 2000; Цвелев, 1996, 2001; Васильєва, Коваленко, 2003; Кучеревський, 2004; Мойсієнко, 2008.

Примітка. Діагностується майже безпомилково. Чіткою ознакою, за якою добре відрізняється його від інших наших видів, є гола чашечка, що зближує його з *G. collinum* (Griseb.) Voiss., поширеним у східному Середземномор'ї та Малій Азії.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І.

Goniolimon graminifolium (Aiton) Boiss. – Кермечник злаколистий, гоніолімон злаколистий

Statice graminifolia Aiton, *S. desertorum* Trautv., *Goniolimon desertorum* (Trautv.) Klokov, *Limonium graminifolium* (Aiton) O. Kuntze, *L. desertorum* (Trautv.) O. Kuntze

Біологія

*K₍₅₎C₍₅₎A₅G₍₅₎; відгин чашечки білий, віночок – фіолетово-рожевий.

Кв: VI-VII.

Сцв: відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція щиткоподібної форми, що закінчується складними колосами.

Зпл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна коробочка.

Розп: анемохорія (перекотиполе).

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,2-0,5.

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: багатolistий; л. середні за розміром, нижні – зібрані в розетку, черешкові; листові пластинки цілісні, цілокраї, по краю вийчасті, лінійні, шкірясті; середні, стеблові та верхні (приквіткові) – лускоподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі, крилаті, розгалужені нижче середини, головний пагін напіврозетковий.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: інформація відсутня.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [9-11].

От: субаридофіт [10-11].

Ср: гемікріофіт [8-10].

Кп: субконтинентал [10-11].

Едафотоп

Каштанові солонцюваті ґрунти, солонці.

Нд: ксерофіт [2-8].

fH: гідроконтрастофіл [7-10].

Рс: нейтрофіл [8-12].

Tr: глікотроф [10-15].

Са: акарбонатофіл [5-10].

Nt: гемінітрофіл [1-8].

Gm: мезогуміфіл [3-7].

Ае: субаерофіл [5-7].

Географія

Ар: sm·c₄·EUR

Ф.е.: pont

Вис: рівнинний.

Пош: Причорномор'я; в пониззі річок Південного Бугу, Інгулу, Дніпра, Інгульця та Молочної. Пів-

деннопонтичний ендемік.

Адм: Мк, Хс, Зп.

Ценотоп

Цт: псамофант, степант.

Син: *Festucetea vaginatae*; *Festuco-Brometea*.

Фтц: гемістенотоп, автохтонний асектатор.

Стр: пацієнт, конкурент.

Осв: геліофіт [8-9].

Акт: низькоактивний, згасаючий.

Сук: клімакс-едафічна, вторинна.

Конс: інформація відсутня.

Значення

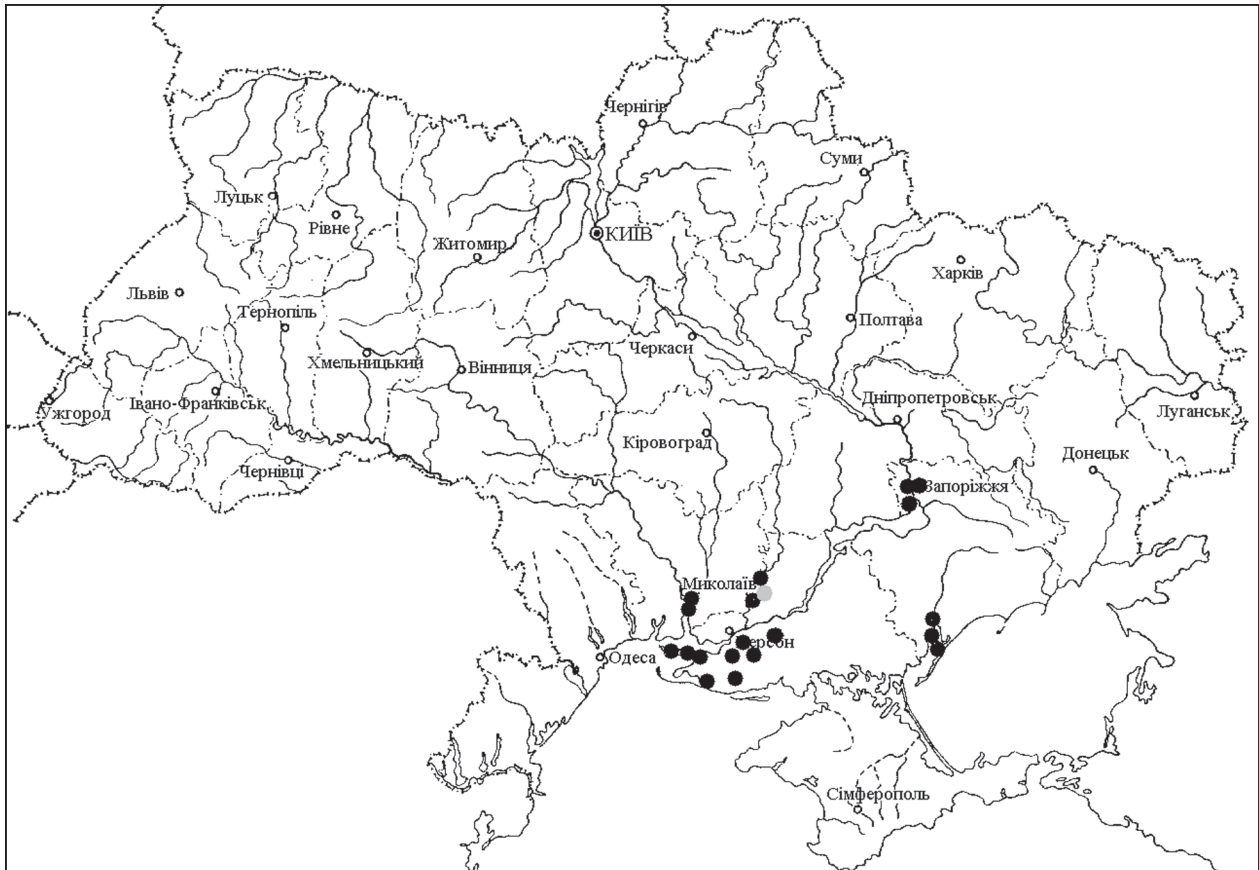
Госп: декор., дуб.

Ланд: протиерозійне, ґрунтозахисне, сприяє закріпленню пісків (виключно річкових); на пісках надзаплавних терас, рідше на кам'янистих степових схилах.

Инд: елемент сухих термофільних бідногумусних псамофітних степів Причорномор'я.

Goniolimon graminifolium (Флора УРСР, 1957)

Поширення *Goniolimon graminifolium* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ⊙ - за літературними даними

Антропогенний фактор

Фактор -: заліснення, збирання на букети, надмірне випасання, експансія *Elaeagnus angustifolia*.

Фактор +: заповідання, культивування.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: спонтанеофіт

Інв: абориген

Атл: Пас., Рез., Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: Червона книга України (вразливий). Світовий Червоний список МСОП (II кат.), Європейський Червоний список. Чорноморський біосферний заповідник, регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса».

Відм: задовільне.

Літ: Линчевский, 1952; Клоков, 1957; Pignatti, 1972a; Vokhary, 1973; Скрипник, 1987; Дубына, Шеляг-Сосонко, 1989; Соломаха, 1996; Цвелев, 1996; Уманец, 1998; Уманец, Соломаха, 1999; Тарасов, 1999; Мосякін, 1999; Дубына, Шеляг-Сосонко, 2000; Цвелев, 2001; Бойко, Подгайний, 2002; Кучеревський, 2004; Мойсієнко, 2008; Червона книга України. Рослинний світ, 2009.

Примітка. Не існує чіткої залежності між місцезростанням і шириною листків (наприклад, на Інгульті в околицях с. Бобровий кут однаково вузьколісті форми *G. graminifolium* трапляються як на пісках, так і на вапнякових схилах), тому слідом за іншими дослідниками (Цвелев, 2001) ми відносимо описаний з вапнякових відслонень *G. desertorum* до складу *G. graminifolium*.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І.

Limonium gmelinii (Willd.) O. Kuntze – Кермек Гмеліна

L. meyeri (Boiss.) O. Kuntze, *L. neoscoparium* Klokov, *L. scoparium* (Pall. ex Willd.) Stank., *Statice glauca* Willd. ex Schult., *S. gmelinii* Willd., *S. laxiflora* Novopokr., *S. meyeri* Boiss., *S. oblongifolia* (Kotov) Loskot ex Tzvelev, *S. obovata* Ledeb., *S. scoparia* Pall. ex Willd.

Біологія

*K₍₅₎C₅A₅G₍₅₎; відгин чашечки білий, віночок фіолетово-синій.

Кв: VII-X.

Цв: багатопорядкова відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція округлої форми, що закінчується складними колосами.

Зпл: ентомофілія.

Пл: лізикарпна (однонасінна) коробочка.

Розп: анемохорія (перекотиполе).

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,3-0,8.

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: малолістий; л. середні за розміром, нижні – зібрані в розетку, черешкові, прості, листові пластинки цілісні, оберненовузькоюйцеподібні або довгасті, цілокраї, з клиноподібною основою і тупою округлою верхівкою; середні, стеблові та верхні (приквіткові) – лускоподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі, розгалужені нижче середини, головний пагін напіврозетковий.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: 2n=18, 27, 36.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [8-11].

От: мезоаридофіт [6-12].

Ср: гемікріофіт [6-12].

Кп: субконтинентал [7-17].

Едафотоп

Солончаки, солонці, каштанові солонцюваті ґрунти.

Нд: субксерофіт [2-14].

fH: гідроконтрастофіл [8-11].

Ре: базифіл [8-13].

Тр: субглікотроф [7-16].

Са: гемікарбонатофіл [8-11].

Нт: гемінітрофіл [2-7].

Гм: субагуміл [1-7].

Ае: геміаерофоб [5-8].

Географія

Ар: sm/m·c₄₋₇

Ф. е.: pont-sibir(s)/or-turan/o-submed

Вт: літоральний, рівнинний.

Пош: Степова зона (узбережжя Чорного та Азов-

ського морів, заходить в пониззя впадаючих в них річок та лиманів. Як занесений в містах Кам'янець-Подільський, Київ, Херсон).

Адм: Хм, Кв, Кд?, Дц, Од, Мк, Хс, Зп, Кр.

Ценотоп

Цт: галофант.

Син: *Asteretea tripolii*; *Festuco-Puccinellietea*; *Juncetea maritimi*; *Crypsietea aculeatae*; *Crithmo-Staticetea*; *Festuco-Limonietea*.

Фтц: гемістенотоп, доміант.

Стр: пацієнт, конкурент, стрес-толерант.

Осв: геліофіт [8-9].

Акт: середньоактивний, процвітаючий.

Сук: вторинна, квазікорінна, клімакс-едафічна.

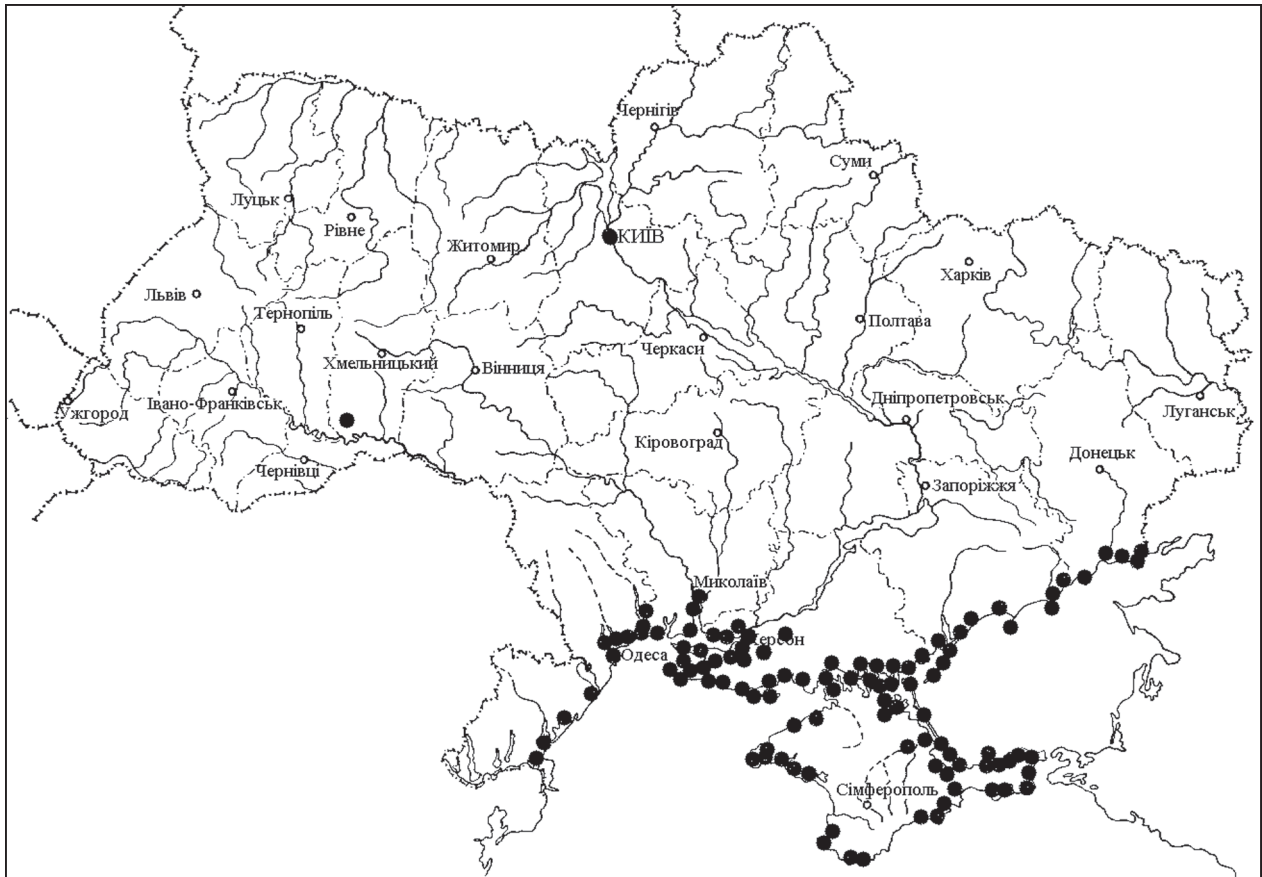
Конс: Fungi. Peronosporaceae (Oomycota): *Peronospora statures* Lobik.;

Pucciniales: *Uromyces limonii* (DC.) Lév.;

Erysiphales: *Erysiphe limonii* L. Junell

Limonium gmelinii (Флора УРСР, 1957)

Поширення *Limonium gmelinii* в Україні: ● - за гербарними матеріалами

Значення

Госп: декор, дуб., мед., фарб.

Ланд: доміант приморських солонців, пустельних степів та солончаків.

Інд: значного сульфатного, хлоридного засолення (солончаки, солонці, пустельні степи).

Антропогенний фактор

Фактор –: рекреація, збір, надмірне випасання, господарське освоєння територій, урбанізація.

Фактор +: засолення, помірне випасання.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: спонтанеофіт.

Інв: абориген

Атл: Дрл., Пас., Рез, Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: не потребує. Дунайський та Чорноморський біосферні, Карадазький природний заповідники, Азово-Сиваський національний природний парк, регіональний ландшафтний парк «Тилігульський», «Меотида», «Кінбурнська коса». Підлягає особливій охороні в Кіровоградській обл. (як *L. meyeri*).

Відт: добре.

Літ: Линчевский, 1952; Клоков, 1957; *Illustrierte flora ...*, 1963-1983; Гамаюнова, Кубанская, 1964; Pignatti, 1972b; Bokhari, 1973; Анчев, 1982; Bokhari, Edmonson, 1982; Дидух, Шеляг-Сосонко, 1982; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Скрипник, 1987; Дубына, Шеляг-Сосонко, 1989; Миронова, Каменских, 1995; Соломаха, 1996; Цвелев, 1996, 2001; Біорізноманіття ..., 1997; Чопик, Бортняк, Войтюк та ін., 1998; Заповідні куточки..., 1999; Біорізноманітність ..., 1999; Дубына, Шеляг-Сосонко, 2000; Уманець, Войтюк, Соломаха, 2001; Васильева, Коваленко, 2003; Тищенко, 2006; Мойсієнко, 2008.

Примітка. До *L. gmelinii* ми відносимо, зростаючі на засоленних ґрунтах приморської смуги цілком голі рослини з чітко відокремленими більш-менш довгочерешковими листками (ряд *Eulimonia* Klokov за М.В. Клоковим), без стерильних гілочок (або лише з окремими), та тупозубчатою чашечкою. Спроби розділити цей вид на *L. gmelinii* s. str. та *L. meyeri* (Линчевський, 1952) чи *L. scoparium* (Цвелев, 2001), або ж визнати його лише за *L. meyeri* (Клоков, 1958), принаймні на українському матеріалі є, на нашу думку, невдалими.

Як відмінні риси *L. meyeri* (як і *L. scoparium*) наводять більшу висоту рослин, розлогіші суцвіття, більші чашечки, довші та рідші колоси. За нашими спостереженнями, перші три кількісні параметри залежать від едафічних умов – на менш засоленних і багатших на поживні речовини вологих ґрунтах розміри рослин і суцвіття збільшуються. Такі ж

закономірності були встановлені при експериментальному вирощуванні А.П. Гамаюною та З.В. Кубанською (1964) на казахстанському матеріалі: із насіння звичайних за розмірами рослин виростили як такі ж звичайні форми так і більші. Таким чином, ці ознаки рослин є спадково незакріпленими. Четверта ж ознака (структура колосів) не корелює з трьома першими. Іноді серед звичайних рослин, поодинокі трапляються особини з досить довгими і рідкими колосами, які суттєво відрізняються від них. Однак трапляються вони досить рідко і розсіяно, не проявляючи жодної екологічної чи географічної специфічності. Можливо, такі особини є апоміктичними (Erben, 1978; 1979), однак це потребує спеціального дослідження. Наявні факти не дозволяють розділити наші рослини ряду *Eulimonia* на два (або більше) видів. М.В. Клоков, при ретельному опрацюванні родини *Limoniaceae* для флори України не розрізняв їх і наводив для нашої флори лише один вид –

L. meyeri (Клоков, 1958). Згідно з його даними, *L. gmelinii* зростає переважно в південно-західній частині Сибіру, звідки заходить у східні райони Європи, не переходячи на захід за Волгу. Далі на захід він заміщується спочатку *L. neoscoparium* Klokov (*L. scoparium*), а потім *L. meyeri*. Переглянуті нами західносибірські зразки за вказаними ознаками не відрізнялись від українських. Частина нашого матеріалу навіть поступається за розмірами та розлогістю суцвіття західносибірському, хоча має бути навпаки. Саме *L. gmelinii*, зростання якого на цій території заперечував М.В. Клоков (1958), наводиться в таксономічних обробках усіх причорноморських та низки східноєвропейських країн (Анчев, 1985; Гаїуґ, 1972; Линчевский, 1952; Цвелев, 2001; Bokhari & Edmonson, 1982; Pignatti, 1972).

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І.,
Дудка І.О., Тихоненко Ю.Я., Гелюта В.П.

Limonium tomentellum (Boiss.) O. Kuntze subsp. *hypanicum* (Klokov)

Моysiєнко – Кермек повстистий підвид південнобузький

L. hypanicum Klokov, *L. gmelinii* subsp. *hypanicum* (Klokov) Sóo, *L. gmelinii* (Willd.) O. Kuntze var. *hypanicum* (Klokov) Pawł., *L. tomentellum* (Boiss.) O. Kuntze p.p., *Statice tomentella* Boiss. p.p.

Біологія

* $K_{(5)}C_5A_5G_{(5)}$; відгин чашечки білий, віночок фіолетово-синій.

Кв: VII-VIII.

Сцв: багатопорядкова відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція округлої форми, кінцевими флористичними одиницями якої є складні колоси.

Зпл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна (однонасінна) коробочка.

Розп: анемохорія, автохорія.

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,30-0,75.

Сез-в: літньозелений.

Л: малолистий; л. середні за розміром, цілісні, цільнокраї, еліптичні або яйцеподібні, інколи сидячі; склероморфні.

Ст: прикоренева розетка.

Пд: каудекс.

Кор: стриженева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар.: інформація відсутня.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [9-11].

От: мезоаридофіт [9-11].

Ср: гемікріофіт [8-11].

Кп: геміконтинентал [9-11].

Едафотоп

Солончаки, солонці, каштанові солонцюваті ґрунти.

Нд: субмезофіт [2-18].

fH: гідроконтрастофіл [8-11].

Рс: базифіл [9-13].

Tr: субглікотроф [7-17].

Са: гемікарбонатофіл [7-12].

Nt: гемінітрофіл [2-7].

Gm: мезогуміфіл [2-7].

Ае: геміаерофоб [5-8].

Географія

Ар: sm-c, OEUR

Ф.е.: wpront

Вт: рівнинний.

Пош: Правобережний степ (західніше Інгулу) та південь Західного Лісостепу. Західнопонтичний степовий ендемік.

Адм: Чц, Од, Мк.

Ценотоп

Цт: степант, галофант.

Син: *Festuco-Puccinellietea*; *Festuco-Limonietaea*.

Фтц: гемістенотоп, автохтонний асектатор.

Стр: патієнт, конкурент.

Осв: геліофіт [8-9].

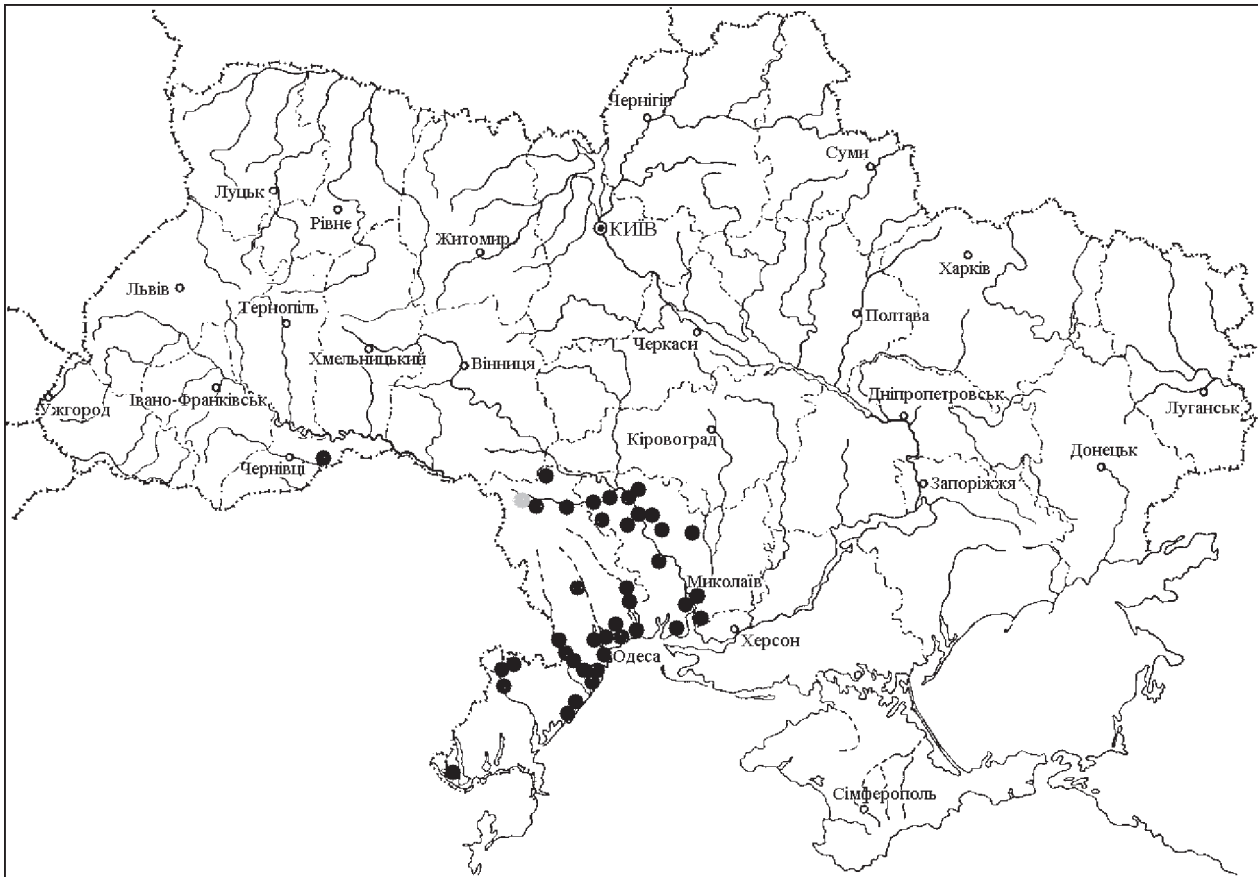
Акт: середньоактивний, процвітаючий.

Сук: клімакс-едафічна, вторинна.

Конс: Fungi. Мітоспорові гриби: *Ramularia jaapi-ana* (Magnus) U. Braun (*Ramularia statices* Rostr.); Pucciniales: *Uromyces limonii* (DC.) Lév.

Limonium tomentellum hypanicum (Флора УРСР, 1957)

Поширення *Limonium tomentellum hypanicum* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ◐ - за літературними даними

Значення

Госп: дуб., декор., фарб.

Ланд: солонцюваті степи, лесові, глинисті і кам'янисті схили, та солончакуваті луки в долинах річок та балок.

Інд: угруповання засолених ґрунтів різного ступеня змитості.

Антропогенний фактор

Фактор –: рекреація, збір, надмірне випасання, господарське освоєння територій, урбанізація.

Фактор +: засолення, помірне випасання.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: спонтанеофіт.

Інв: абориген

Атл: Пас., Рез., Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: потребує охорони. Дунайський біосферний заповідник (як *L. alutaceum*), регіональні ландшафтні парки «Гранітно-степове Побужжя» та «Тилігульський».

Відт: задовільне.

Лім: Линчевский, 1952; Клоков, 1957, 1978; Pignatti, 1972b; Скрипник, 1987; Цвелев, 1996; 2001; Соломаха, 1996; Біорізноманітність ..., 1999; Васильева, Коваленко, 2003; Мойсієнко, 2008.

Примітка. *L. tomentellum* subsp. *hypanicum* характеризується чашечками, опушеними лише по двох жилках, великими приквітками і листками, більш-менш слабо опушеними, іноді лише поодинокими волосками, або зрідка практично великими, лише трохи бородавчастими стеблами, в опушенні яких переважають короткі тупуваті волоски. Навіть у підвидовому ранзі є критичним. Хоча ми навели цілу низку характерних для даного підвиду ознак, усі вони є однотипними і характеризують ступінь опушення рослини. Слабо опушені форми трапляються і далі на схід, в ареалі інших підвидів (деякі з них навіть отримали таксономічний статус, наприклад *L. oblongifolium* Kotov, *L. tomentellum* var. *glabrescens*). Однак, такі дуже слабо опушені, або навіть голі рослини в переважній більшості випадків мають чашечку, опушену по усіх 5 жилках.

М.В. Клоков помилково охарактеризував даний таксон як позбавлений опушення (окрім жилок чашечки), оскільки практично увесь визначений ним матеріал, включаючи голоти́п та ізоти́пи, є більш-менш опушеним. Лише декілька зразків із найбільш західних районів є великими. Однак відсутність опушення навряд чи є сталою ознакою; нерідко, наприклад, навіть з одного збору, один зразок є великим, а інший опушеним. Крім того, голі зразки вкриті бородавочками (потенційно волосконосними?), на яких в опушених формах розвиваються волоски. Базуючись на помилковому твердженні про відсутність опушення у *L. hypanicum*, інші автори вид неправильно відносили до внутрішньовидових різновидів *L. gmelinii*, як *L. gmelinii* var. *hypanicum* та *L. gmelinii* subsp. *hypanicum*.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І., Андріанова Т.В., Тихоненко Ю.Я.

Limonium tomentellum (Boiss.) O. Kuntze subsp. *donetzicum* (Klokov)

Моysiєнко – Кермек повстистий підвид донецький

L. donetzicum Klokov, *L. tomentellum* (Boiss.) O. Kuntze p.p., *Statice donetzica* Klokov, *S. tomentella* Boiss. p.p.

Біологія

* $K_{(5)}C_5A_5G_{(5)}$; відгин чашечки білий, віночок фіолетово-синій.

Кв: VII-IX.

Сцв: багатопорядкова відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція округлої форми, що закінчується складними колосами.

Зпл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна (однонасінна) коробочка.

Розп: анемохорія, автохорія.

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,30-0,80.

Сез-в: літньозелений.

Л: малолистий; л. середні за розміром, цілісні, цільнокраї, довгастоеліптичні, досгастооберненойцеподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі; напіврозеткові.

Пд: каудекс.

Кор: стриженева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар.: інформація відсутня.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [8-11].

От: субаридофіт [10-11].

Ср: субкріофіт [7-8].

Кп: субконтинентал [11-12].

Едафотоп

Південні чорноземи, каштанові ґрунти, солонці.

Нд: субксерофіт [5-9].

fH: гідроконтрастофіл [8-9].

Ре: базифіл [10-12].

Тр: глікотроф [11-15].

Са: гемікарбонатофіл [7-10].

Нт: нітрофіл [6-9].

Гм: субгуміфіл [5-9].

Ае: субаерофіл [4-7].

Географія

Ар: sm-c₅₋₆ OEUR

Ф. е: opont-ddon

Вт: рівнинний.

Пош: східна частина Лісостепу та Степу України в межах Донецької, Луганської та західної частини Харківської областей. Східнопонтичний ендемік.

Адм: Хр, Дц, Лг.

Ценотоп

Цт: галофант, степант.

Син: *Festuco-Brometea*; *Festuco-Puccinellietea*; *Festuco-Limonietea*.

Фтц: автохтонний асектатор, гемістенотоп.

Стр: патієнт, конкурент.

Осв: геліофіт [8-9].

Акт: середньоактивний, процвітаючий.

Сук: вторинна, квазікорінна

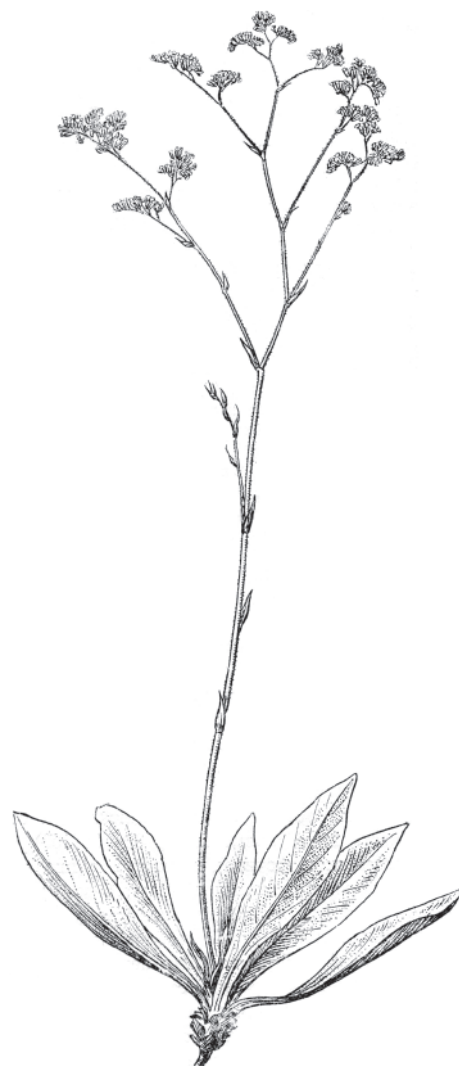
Конс: інформація відсутня.

Значення

Госп: декор., дуб., фарб.

Ланд: засолені луки, солончакуваті степи, солонці в долинах річок.

Інд: термофільні засолені степові екотопи та солонцюваті луки.

Limonium tomentellum donetzicum

Поширення *Limonium tomentellum donetzicum* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ◐ - за літературними даними

Антропогенний фактор

Фактор -: урбанізація.

Фактор +: помірне випасання, сінокошіння.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: спонтанеофіт.

Інв: абормген

Атл: Пас, Рез., Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: Луганський («Провальський степ») природний заповідник.

Відт: задовільне.

Літ: Линчевский, 1952; Клоков, 1957, 1978; Pignatti, 1972b; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Скрипник, 1987; Кондратюк и др., 1988; Цвелев, 1996; 2001; Соломаха, 1996; Мойсієнко, 2008.

Примітка. До *L. tomentellum* subsp. *donetzicum* ми відносимо рослини, що характеризуються більш вузькими листками (довжина перевищує ширину в 3-5 разів) та гущішим опушенням (чашечка опушена по всій поверхні, розеткові листки – з обох боків, стебла та приквітки густо опушені), що поширені в басейні Сіверського Дінця та Дону. Даний підвид лише за комплексом ознак відрізняється від *L. tomentellum* subsp. *alutaceum*, в ареалі якого трапляються як досить вузьколисті (але переважно менш опушені), так і дуже опушені (але переважно більш широколисті) форми.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І.

Limonium tomentellum (Boiss.) O. Kuntze subsp. *alutaceum* (Steven)

Моysiєнко – Кермек повстистий підвид замшевий

L. alutaceum (Steven) O. Kuntze, *L. tomentellum* (Boiss.) O. Kuntze p.p., *Statice alutacea* Steven, *S. gmelinii* Will. var. *tomentella* (Boiss.) Trautv., *S. tomentella* Boiss. p. p., *S. oblongifolia* Kotov

Біологія

* $K_{(5)}C_5A_5G_{(5)}$; відгин чашечки білий, віночок фіолетово-синій.

Кв: VII-IX.

Сцв: багатопорядкова відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція округлої форми, що закінчується складними колосами.

Зпл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна (однонасінна) коробочка.

Розп: анемохорія (перекотиполе), автохорія.

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,3-0,8(1,0).

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: малолістий; л. середні за розміром, нижні – зібрані в розетку, черешкові, прості, листові пластинки цілісні, оберненояйцеподібні або еліптичні, цілокраї, з клиноподібною основою і тупою округлою верхівкою; середні стеблові та верхні (приквіткові) – лускоподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі, розгалужені нижче середини, головний пагін напіврозетковий.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: інформація відсутня.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [8-11].

От: субаридофіт [9-12].

Ср: гемікріофіт [7-10].

Кп: субконтинентал [10-14].

Едафотоп

Солонці, солонцюваті сухі степові та змиті глинисті, лесові і кам'янисті чорноземи та лучні ґрунти.

Нд: субмезофіт [2-15].

fH: гідроконтрастофіл [8-9].

Рс: нейтрофіл [6-12]

Tr: мезогалотроф [13-17].

Са: гемікарбонатофіл [8-11].

Nt: нітрофіл [7-8].

Gm: субгуміфіл [5-9].

Ае: субаерофіл [5-7].

Географія

Ар: sm-c₄₋₆ OEUR

Ф.е.: pont

Вт: рівнинний.

Пош: Південь Лівобережного Лісостепу, Степ (Причорномор'я, Присивашшя).

Адм: Кв, Хр, Пл, Чк, Кд, Дн, Мк, Хс, Зп, Кр.

Ценотоп

Цт: степант, галофант.

Син: *Festuco-Brometea*; *Festuco-Limonietea*; *Asteretea tripolium*.

Фтц: гемістенотоп, автохтонний асектатор.

Стр: патієнт, конкурент.

Осв: геліофіт [8-9].

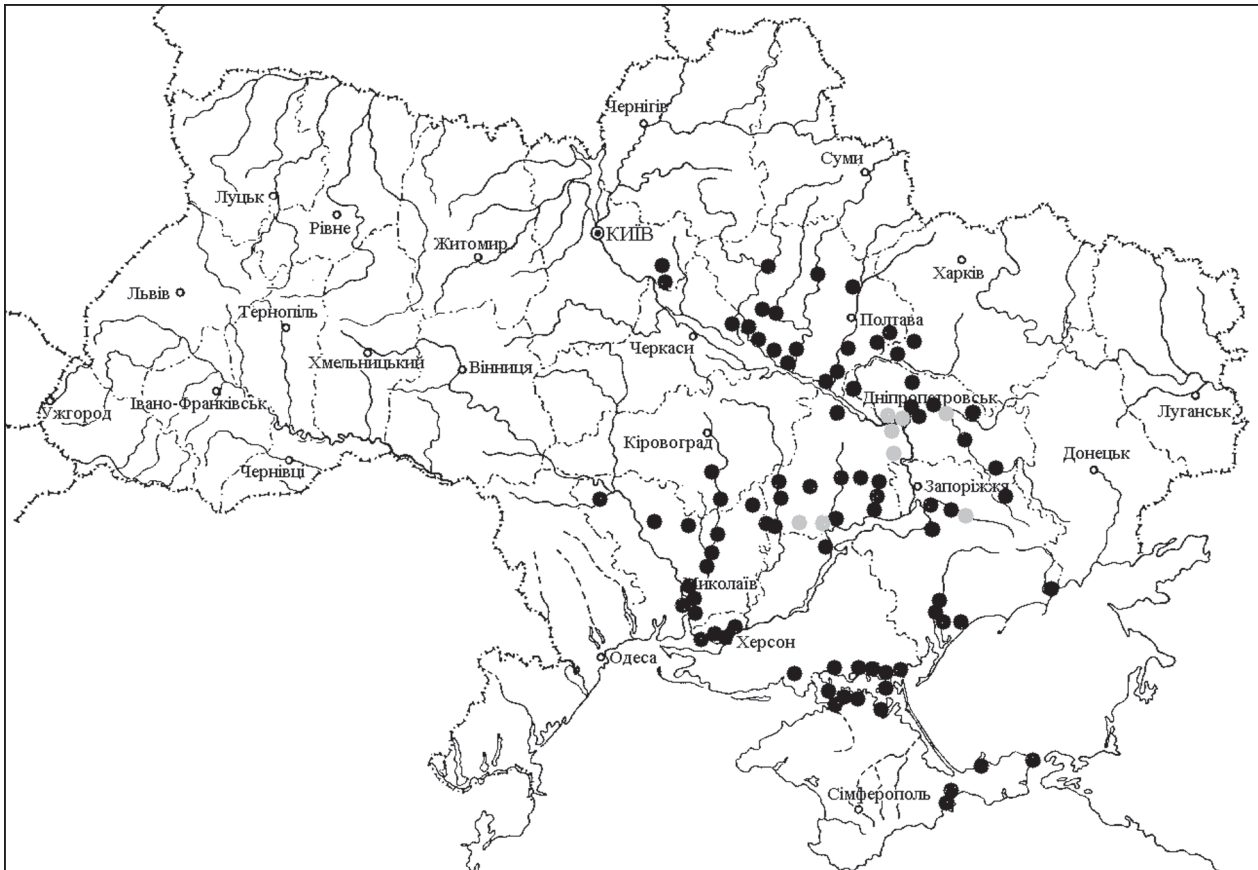
Акт: середньоактивний, процвітаючий.

Сук: клімакс-едафічна, вторинна.

Конс: Fungi. Erysiphales: *Erysiphe limonii* L. Junell

Limonium tomentellum alutaceum

Поширення *Limonium tomentellum alutaceum* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ● - за літературними даними

Значення

Госп: декор., дуб., фарб.

Ланд: солонцюваті степи, лесо́ві, глинисті і кам'янисті схили та солончакуваті луки в долинах річок та балок; протиерозійне, сприяє формуванню рослинності степового типу.

Инд: термофільні засолені степові екото́пи та остепнені солонцюваті луки зі змінним зволоженням.

Антропогенний фактор

Фактор –: заліснення, збір, надмірне випасання, господарське освоєння територій (урбанізація).

Фактор +: помірне випасання.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: не синантропний, спонтанеофіт.

Инд: абориген

Атл: Пас., Рез., Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: не потребує. Природний заповідник «Славецький степ», регіональний ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя». Підлягає особливій охороні в Кіровоградській обл. (як *L. alutaceum*).

Відт: добре.

Лім: Линчевский, 1952; Клоков, 1957, 1978; Pignatti, 1972b; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Скрипник, 1987; Цвелев, 1996; 2001; Соломаха, 1996; Байрак, 1997; Чопик, Бортняк, Войтюк та ін., 1998; Заповідні куточки..., 1999; Тарасов, 1999; Кучеревський, 2001, 2004; Мойсієнко, 2008.

Примітка. *L. tomentellum* subsp. *alutaceum* за провідною ознакою – опушенням займає проміжне місце між *L. tomentellum* subsp. *hypanicum* та *L. tomentellum* subsp. *donetzicum*. Від *L. tomentellum* subsp. *hypanicum* відрізняється опушеними по усіх 5 жилках чашечками, принаймні розсіяно опушеними приквітками і розетковими листками, опушеними хоча б по середній жилці; в опушенні стебла крім коротких тупуватих волосків, однаково представлені, або навіть переважають довгі гострі волоски. Від *L. tomentellum* subsp. *donetzicum* відрізняється голими між жилками чашечками, розсіяно опушеними приквітками та листками, значною участю в опушенні стебла коротких тупуватих волосків, а також помітно ширшими листками. *L. tomentellum* subsp. *alutaceum* є дуже варіабельним за діагностичними ознаками. Трапляються форми як з майже (або повністю) голими окремими органами (листочками, або стеблами, або приквітками, а іноді й з усіма ними разом), так і такі, що за опушенням окремих частин (навіть з опушеними між жилками чашечками), а то і всієї рослини, не поступаються *L. tomentellum* subsp. *donetzicum*, тому при ідентифікації їх дуже важливо застосовувати увесь комплекс характерних ознак.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І., Гелюта В.П.

***Limonium tschurjukiense* (Klokov) Lavr. ex Klokov – Кермек чурюцький**
L. dubium Gamajun. ex Klokov, *Statice tschurjukiensis* Klokov

Біологія

* $K_{(5)}C_5A_5G_{(5)}$; відгин чашечки білий, віночок фіолетово-синій.

Кв: VIII-IX.

Цв: багатопорядкова відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція округлої форми, кінцевими флористичними одиницями якої є складні колоси.

Зпл: ентомофілія.

Пл: лізикарпна (однонасінна) коробочка.

Розп: анемохорія (перекотиполе), автохорія.

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,3-0,8.

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: малолістий; л. середні за розміром, нижні – черешкові, прості, зібрані в розетку, листові пластинки цілісні, оберненояйцеподібні або еліптичні, цілокраї, з клиноподібною основою і тупою округлою верхівкою; середні – лускоподібні; верхні (приквіткові) – лускоподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі, розгалужені від середини; напіврозеткові.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: інформація відсутня.

Кліматоп

Тт: мезотерм [10-12].

От: мезоаридофіт [9-11].

Ср: гемікріофіт [9-10].

Кп: геміконтинентал [9-11].

Едафотоп

Солончаки, солонці, каштанові солонцюваті ґрунти.

Нд: субмезофіт [2-15].

fH: гідроконтрастофіл [8-11].

Рс: нейтрофіл [8-12].

Tr: мезогалотроф [13-17].

Са: гемікарбонатофіл [8-11].

Nt: субанітрофіл [3-5].

Gm: мезогуміфіл [2-7].

Ае: субаерофіл [5-7].

Географія

Ар: sm-c, OEUR

Ф. е.: cзaz

Вт: літоральний.

Пош: південь степової зони; узбережжя Чорного та Азовського морів, Присивашшя; Лівобережний злаковий степ (дуже рідко) та степовий Крим. Східнопонтичний ендемік.

Адм: Хс, Кр.

Ценотоп

Цт: галофант.

Син: *Festuco-Limonieta*; *Festuco-Puccinellietea*, *Salicornietea fruticosae*;

Asteretea tripolium.

Фтц: гемістенотоп, автохтонний асектатор.

Limonium tschurjukiense (Флора УРСР, 1957)

Поширення *Limonium tschurjukiense* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ⊙ - за літературними даними

Стр: пацієнт, конкурент, стрес-толерант.
Осв: геліофіт [8-9].
Акт: низькоактивний, згасаючий.
Сук: клімакс-едафічна.
Конс:

Урб: урбанофоб.
Гем: мезогемероб.
Снт: не синантропний, спонтанеофіт.
Інв: аббориген
Атл: Пас., Рез., Рек., Сін.

Значення

Госп: декор., дуб., лік., фарб.
Ланд: солончаки, солонці, та пустельні степи Присивашся.
Інд: значного хлоридного засолення (солончаки, солонці, пустельні степи).

Антропогенний фактор

Фактор -: рекреація, збір, надмірне випасання, господарське освоєння територій.
Фактор +: засолення, помірне випасання.

Охорона і відтворення

Охр: потребує охорони. Червона книга України (вразливий). Азово-Сиваський національний природний парк.
Відт: добре.
Лит: Клоков, 1957, 1978; Pignatti, 1972b; Скрипник, 1987; Цвелев, 1996, 2001; Мойсієнко, 2008; Червона книга України. Рослинний світ, 2009.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І.

Limonium platyphyllum Lincz. – Кермек пласколистий

L. latifolium (Smith) O. Kuntze, *Statice latifolia* Smith., *S. coriaria* Pall. ex M. Bieb.

Біологія

* $K_{(5)}C_5A_5G_{(5)}$; відгин чашечки білий, віночок фіолетово-синій.

Кв: VII-VIII-IX.

Цвв: багатопорядкова відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція округлої форми, що закінчується складними колосами.

Зпл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна (однонасінна) коробочка.

Розп: анемохорія (перекотиполе).

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,5-1,0.

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: малолистий; л. великі за розміром, нижні – зібрані в розетку, черешкові, прості, з листовою пластинкою цілісною, еліптичні, цілокраї, з клиноподібною основою і тупою округлою верхівкою; середні стеблові та верхні (приквіткові) – лускоподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі, розгалужені нижче середини, головний пагін напіврозетковий.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: $2n=16-18$.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [8-11].

От: субаридофіт [10-12].

Ср: гемікріофіт [8-11].

Кп: субконтинентал [8-13]

Едафотоп

Сухі степові солонцюваті чорноземи, часто змиті, на глинистих, лесових і кам'янистих породах.

Нд: ксерофіт [3-8].

fH: гідроконтрастофіл [8-9].

Ре: нейтрофіл [8-12]

Тр: субглікотроф [7-14].

Са: гемікарбонатофіл [8-11].

Нт: гемінітрофіл [3-8].

Гм: субагуміл [2-6].

Ае: субаерофіл [5-7].

Географія

Ар: $sm-c_{4,7}$ **OEUR-WAS**

Ф.е.: **eux-pont-aralocasp**

Вт: рівнинний.

Пош: Південь Західного Лісостепу, Донецький Лісостеп, Степ: степовий східний та південний Крим.

Адм: См, Хр, Пл, Кд, Дн, Дц, Лг, Од, Мк, Хс, Зп, Кр.

Ценотоп

Цт: степант.

Син: *Festuco-Brometea*, *Festucetalia valesiaca*; *Festuco-Limonietea*.

Фтц: гемістенотоп, автохтонний асектатор.

Стр: патієнт, конкурент.

Осв: геліофіт [7-9].

Акт: низькоактивний, процвітаючий.

Сук: клімакс-едафічна, вторинна.

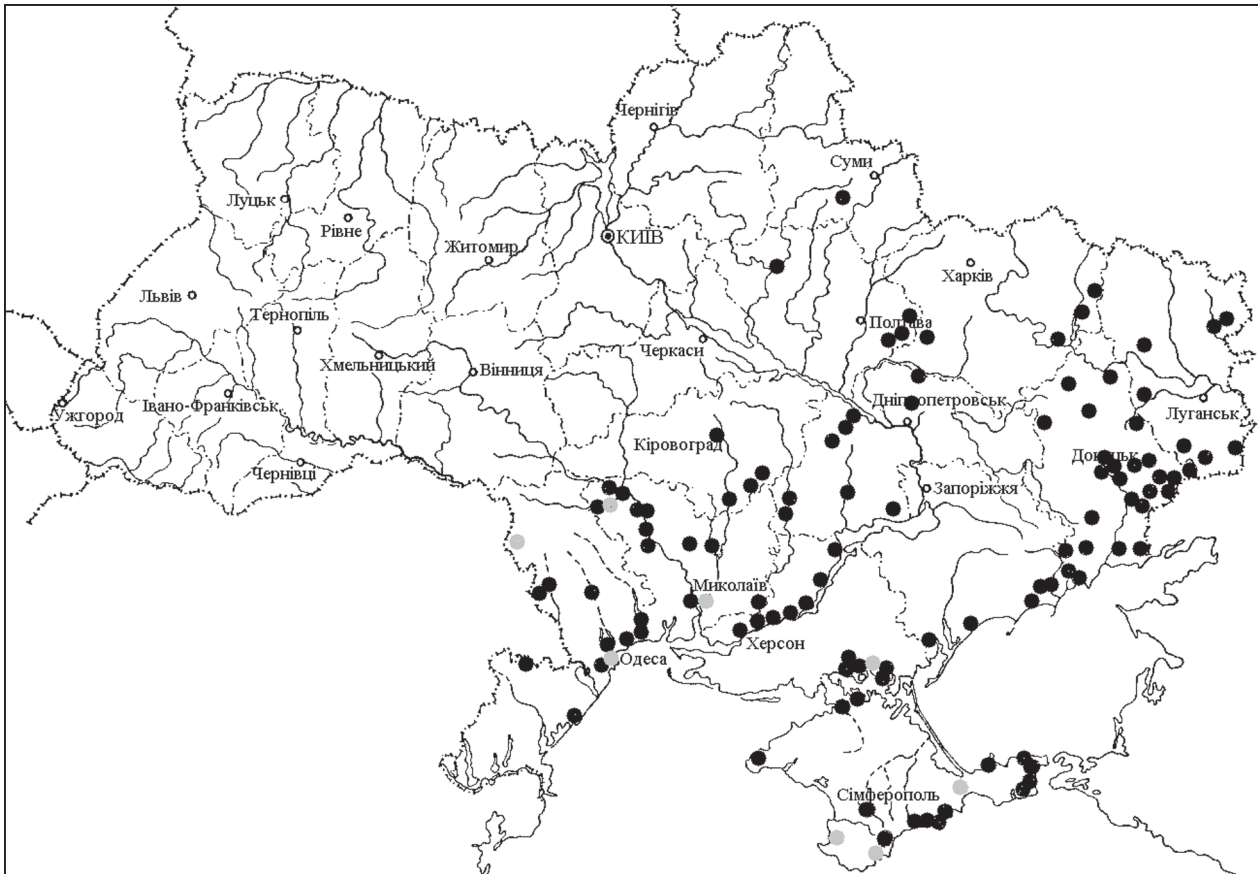
Конс: Fungi. Мітоспорові гриби: *Phoma exigua* Desm., *Phoma staticis* Tassi, *Ramularia jaapiana* (Magnus) U. Braun (*Ramularia statices* Rostr.);

Pucciniales: *Uromyces limonii* (DC.) Lév.;

Erysiphales: *Erysiphe limonii* L. Junell

Limonium platyphyllum: 1 – листок; 2 – частина суцвіття; (Флора СССР, 1957)

Поширення *Limonium platyphyllum* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ● - за літературними даними

Значення

Госп: декор., дуб., фарб.

Ланд: протиерозійне, сприяє формуванню рослинності степового типу.

Інд: сухі термофільні степові екотопи, часто деградовані, у степовій зоні.

Антропогенний фактор

Фактор –: заліснення, збір, надмірне випасання, випалювання степових ділянок, господарське освоєння територій.

Фактор +: помірне випасання.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: не синантропний, спонтанеофіт.

Інв: абориген.

Атл: Пас., Рек., Рез., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: не потребує. Дунайський біосферний, Карадазький, Український степовий («Кам'яні Могили»), «Михайлівська цілина», «Хомутовський степ»), Луганський («Стрільцівський степ»),

«Провальський степ»), «Сланецький степ», Опукський природні заповідники, регіональний ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя». Червоний список рослин Херсонської обл. Список регіонально рідкісних рослин Полтавської обл. (заказник «Клімівський»).

Відт: добре. Криворізький ботанічний сад (місцева популяція).

Лім: Линчевский, 1952, 1964; Клоков, 1957; Гамаюнова, Кубанская, 1964; Pignatti, 1972b; Анчев, 1982; Дидух, Шеляг-Сосонко, 1982; Pustrierte flora ..., 1963-1983; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Скрипник, 1987; Кондратюк и др., 1988; Миронова, Каменских, 1995; Соломаха, 1996; Байрак, 1997; Ткаченко та ін., 1998; Біорізноманітність ..., 1999; Каталог ..., 2000; Цвелев, 1996, 2001; Бойко, Подгайний, 2002; Васильєва, Коваленко, 2003; Кучеревський, 2004; Байрак, Стецюк, 2005; Тищенко, 2006; Мойсієнко, 2008.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І., Андріанова Т.В., Тихоненко Ю.Я., Гелюта В.П.

Limonium sareptanum (A. Beck.) Gams. – Кермек сарепський

L. tomentellum (Boiss.) O. Kuntze var. *sareptanum* (A. Beck.) Salmon, *Statice intermedia* Czern., *S. sareptana* A. Beck., *S. tomentella* Boiss. subsp. *sareptana* (A. Beck.) Nym.

Біологія

* $K_{(5)}C_5A_5G_{(5)}$; відгин чашечки білий, віночок фіолетово-синій.

Кв: VII-IX.

Цв: багатопорядкова відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція округлої форми, що закінчується складними колосами.

Зл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна (однонасінна) коробочка.

Розп: автохорія, анемохорія (перекотиполе).

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,2-0,8.

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: малолистий; л. середні за розміром, нижні – зібрані в розетку, фототрофні, черешкові; листові пластинки цілісні, цілокраї, з клиноподібною основою і тупою верхівкою; середні, стеблові та верхні (приквіткові) – лускоподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі, розгалужені нижче середини, головний пагін напіврозетковий.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: $2n=36$.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [9-11].

От: мезоаридофіт [8-10].

Ср: субкріофіт [6-10].

Кп: континентал [11-15].

Едафотоп

Сухі степові чорноземні та каштанові ґрунти на лесових породах.

Нд: субксерофіт [2-12].

fH: гідроконтрастофіл [8-10].

Рс: базифіл [9-12].

Tr: субглікотроф [5-16].

Са: акарбонатофіл [5-10].

Nt: гемінітрофіл [4-8].

Gm: мезогуміфіл [3-7].

Ае: субаерофіл [4-6].

Географія

Ар: *sm-c₅₋₇*, *EUR-WAS*

Ф.е.: *pont-aralocasp*

Вт: рівнинний.

Пош: Степ (Причорномор'я, Приазов'я, Крим).

Адм: Дц, Лг, Хс, Зп, Кр.

Ценотоп

Цт: степант, галофант.

Син: *Festuco-Brometea*; *Festuco-Puccinellietea*.

Фтц: гемістенотоп, автохтонний асектатор.

Стр: патієнт, конкурент.

Осв: геліофіт [8-9].

Акт: середньоактивний, процвітаючий.

Сук: клімакс-едафічна.

Конс: Fungi. Мітоспорові гриби: *Phoma exigua* Desm.

Pucciniales: *Uromyces limonii* (DC.) Lév.

Значення

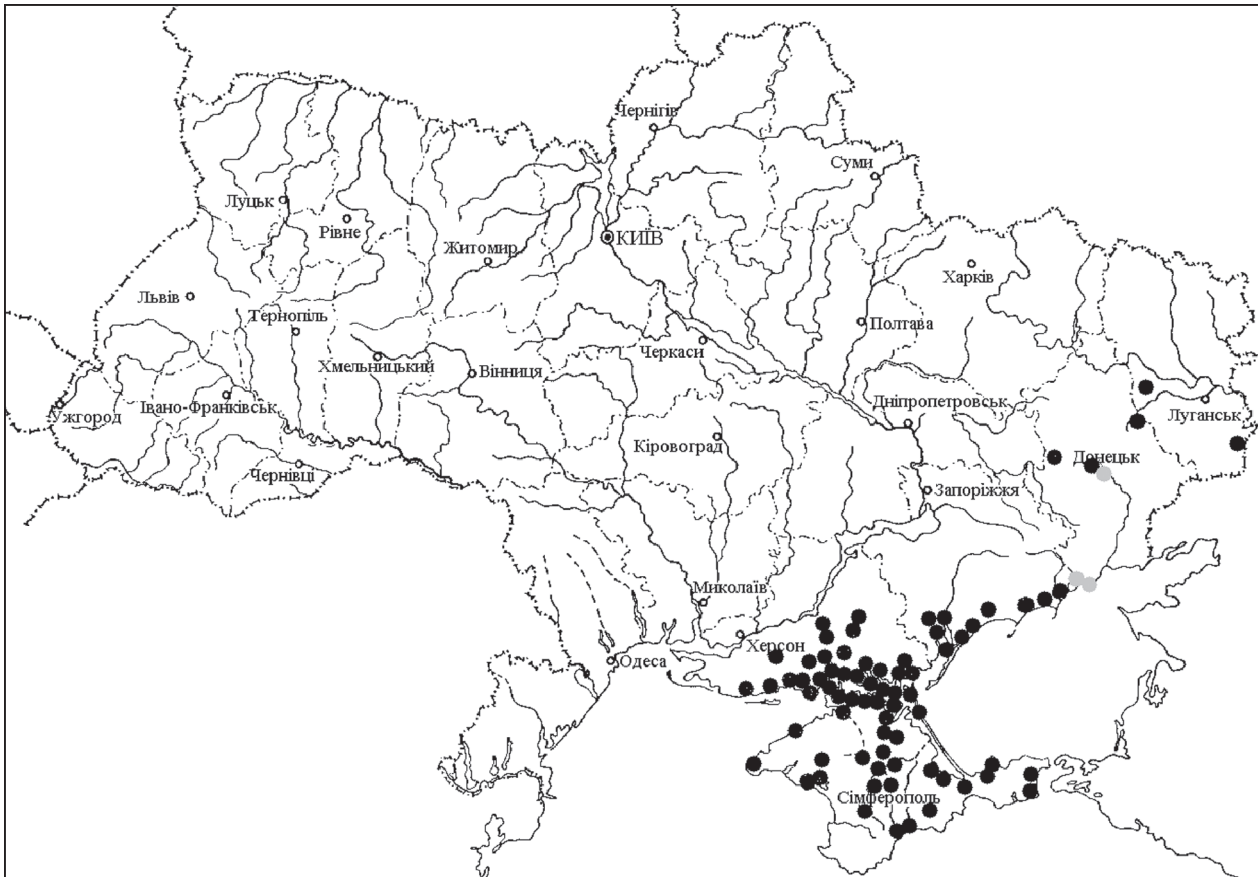
Госп: декор, дуб., фарб.

Ланд: елемент (нерідко співдомінант) трав'яного покриву степів та схилів подів.

Інд: сухі засолені степові екотопи.

Limonium sareptanum (рис. Черемних Н.В.)

Поширення *Limonium sareptanum* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ● - за літературними даними

Антропогенний фактор

Фактор –: надмірне випасання.

Фактор +: помірне випасання.

Урб: урбанобіофоб.

Гем: олігогемероб.

Снт: не синантропний, спонтанеофіт.

Інв: абориген

Атл: Пас., Рез., Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: не потребує. Біосферний заповідник «Асканія-Нова», Луганський («Стрільцівський степ», «Провальський степ») природний заповідник, Азово-Сиваський національний природний парк.

Відт: добре.

Літ: Линчевский, 1952; Клоков, 1957; Гамаюнова, Кубанская, 1964; Pignatti, 1972b; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Скрипник, 1987; Кондратюк и др., 1988; Веденьков, 1989; Цвелев, 1996, 2001; Тищенко, 2006; Мойсієнко, 2008.

Примітка. Добре діагностується за численними і великими стерильними гілочками в нижній частині суцвіття, помітними більш-менш гостротрикутними зубцями чашечки з добре розвинутими, проміжними зубчиками та густим опушенням практично на всіх частинах рослини.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І., Андріанова Т.В., Тихоненко Ю.Я.

Limonium bungei (Claus) Gamajun. – Кермек Бунге

L. membranaceum (Czern.) Klokov, *Statice bungei* Claus, *S. gmelini* Willd. var. *γ. steiroclada* Trautv., *S. membranacea* Chern., *S. gracilis* Fisch. ex Boiss.

Біологія

* $K_{(5)}C_5A_5G_{(5)}$; відгин чашечки білий, віночок фіолетово-синій.

Кв: VII-IX.

Цв: багатопорядкова відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція округлої форми, що закінчується складними колосами; в нижній частині з численними гілками зі стерильними квітками.

Зпл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна коробочка.

Розп: автохорія, анемохорія (перекотиполе).

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,3-0,7.

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: малолістий; л. середні за розміром, нижні – зібрані в розетку, черешкові, прості, листові пластинки цілісні, еліптичні, або оберненояйцеподібні, цілокраї, з клиноподібною основою і тупою округлою верхівкою; середні, стеблові та верхні (приквіткові) – лускоподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі, розгалужені нижче середини, головний пагін напіврозетковий.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: інформація відсутня.

Кліматоп

Тм: субмезотерм [8-11].

От: субаридофіт [9-12].

Ср: гемікріофіт [8-9].

Кп: субконтинентал [11-13].

Едафотоп

Сухі степові солонцюваті чорноземи, часто змиті, на глинистих, лесових і кам'янистих породах.

Нд: субксерофіт [5-11].

ГН: гідроконтрастофіл [8-9].

Рс: нейтрофіл [8-12].

Тр: субглікотроф [7-14].

Са: гемікарбонатофіл [8-11].

Нт: гемінітрофіл [3-8].

Гм: субагуміл [2-6].

Ае: субаерофіл [5-7].

Географія

Ар: sm·c_{4,5} OEUR

Ф. е.: pont

Вт: рівнинний.

Пош: Лівобережний та Правобережний Степ.

Адм: Хр, Дн, Дц, Лг, Мк, Хс, Зп.

Ценотоп

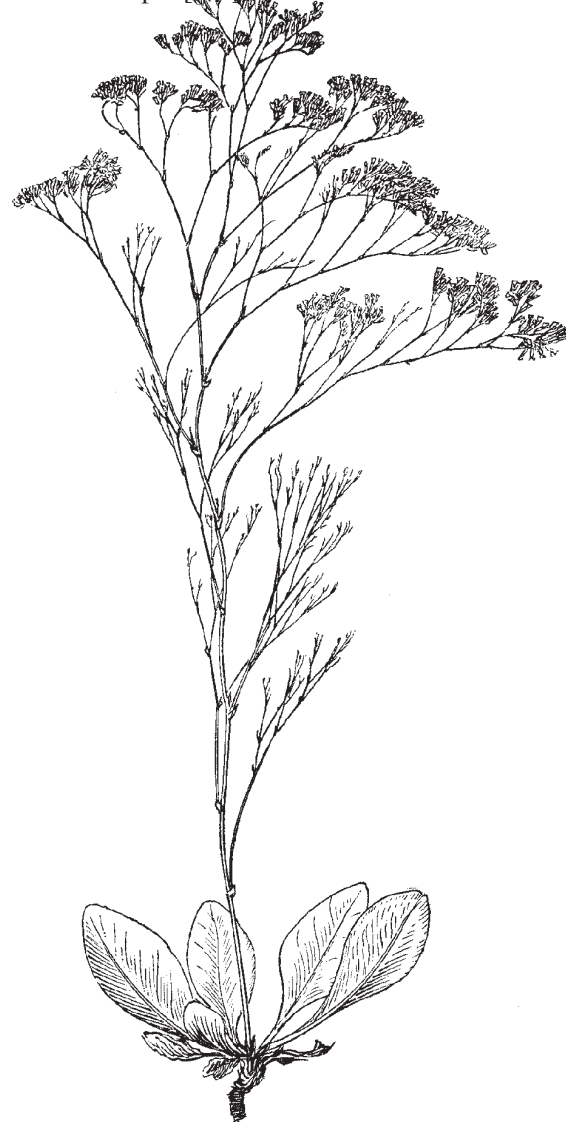
Цт: степант.

Син: *Festuco-Brometea*, *Festucetalia valesiacaе*.

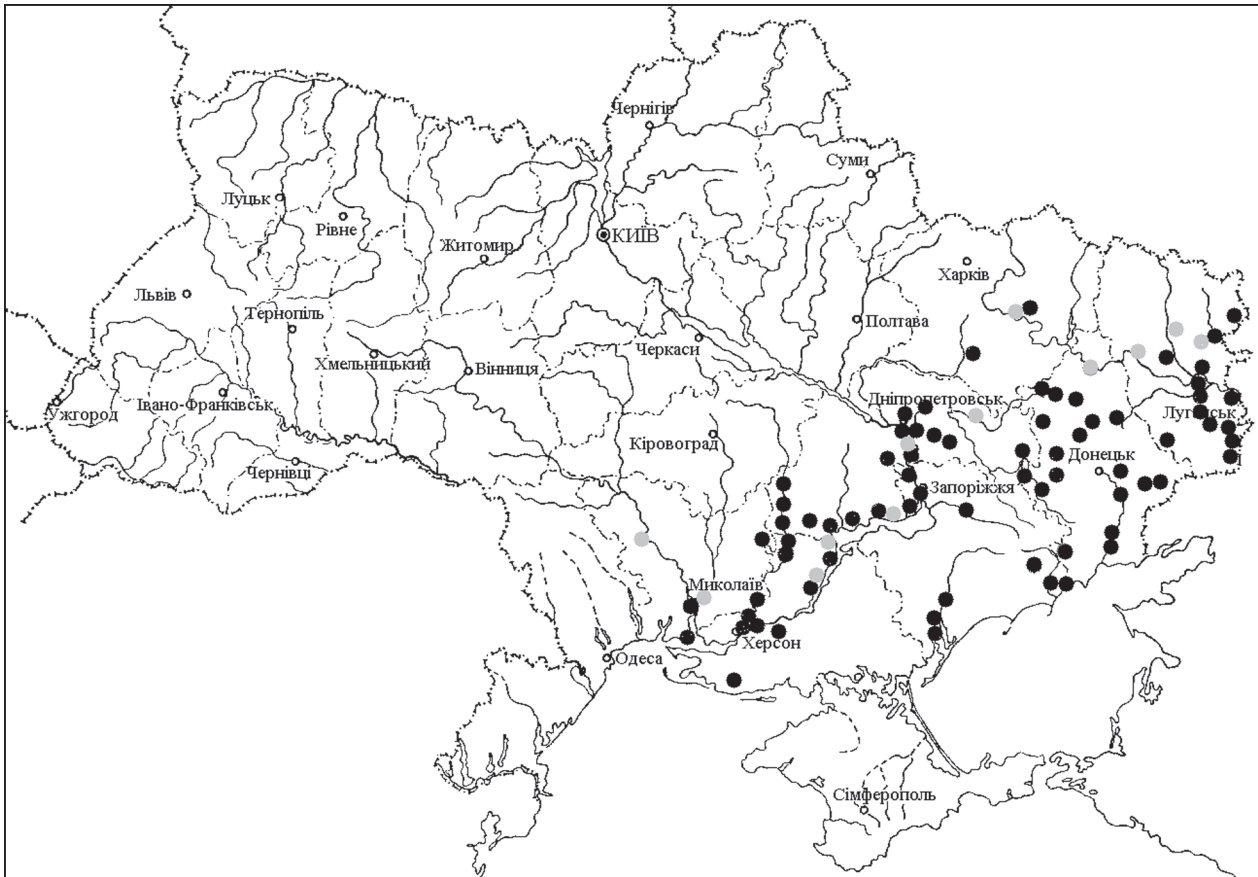
Фтц: стенотоп, автохтонний асектатор.

Стр: патієнт, конкурент.

Осв: геліофіт [8-9].

Limonium bungei (Флора УРСР, 1957)

Поширення *Limonium bungei* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ● - за літературними даними

Акт: середньоактивний, процвітаючий.

Сук: клімакс-едафічна, вторинна.

Конс: Fungi. Erysiphales: *Erysiphe limonii* L. Junell

Значення

Госп: декор., дуб., фарб., бур.

Ланд: протиерозійне, сприяє формуванню рослинності степового типу.

Инд: сухі термофільні степові екотопи, часто деградовані, у степовій зоні.

Антропогенний фактор

Фактор –: заліснення, збір, надмірне випасання, господарське освоєння територій.

Фактор +: помірне випасання.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: спонтанеофіт.

Ив: абориген

Атл: Пас., Рез., Рек.

Охорона і відтворення

Охр: не потребує. Український степовий («Кам'яні Могили», «Крейдова флора»), Луганський (всі відділення, як *L. membranaceum*), Карадазький природні заповідники, регіональний ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя», національний заповідник «Хортиця».

Відт: добре.

Лит: Линчевский, 1952; Клоков, 1957; Гамаюнова, Кубанская, 1964; Pignatti, 1972b; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Скрипник, 1987; Кондратюк и др., 1988; Ткаченко та ін., 1998; Цвелев, 1996, 2001; Кучеревський, 2004; Мойсієнко, 2008.

Примітка. Добре діагностується за численними і великими стерильними гілочками в нижній частині суцвіття; помітними більш-менш гостротрикутними зубцями чашечки з добре розвинутими проміжними зубчиками та повною (крім чашечок) редукцією опушення.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І., Гелюта В.П.

Limonium bellidifolium (Gouan) Dumort – Кермек стократколистий

L. caspium (Willd.) Gams, *L. danubiale* Klokov, *Statice caspia* Willd., *S. patens* Fisch. ex Boiss.

Біологія

*K₍₅₎C₅A₅G₍₅₎; відгин чашечки білий, віночок біло-фіолетово-синій.

Кв: VII-VIII.

Цв: відкрита брактеозна волотеподібна синфлоресценція щиткоподібної форми, що закінчується складними колосами.

Зл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна коробочка (однонасінна).

Розп: анемохорія (перекотиполе), автохорія.

Бм: трав. полікарпик; гемікриптофіт.

Вис: 0,1-0,4.

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: малолистий; л. маленькі за розміром, нижні – зібрані в розетку (нерідко також 1-2 листки присутні в нижніх вузлах квітконоса), на момент цвітіння засихають, черешкові, прості, листкові пластинки цілісні, оберненовузькоюйцеподібні, цілокраї, з клиноподібною основою, що поступово переходить в крилатий черешок, і тупою округлою верхівкою; середні, стеблові та верхні (приквіткові) – лускоподібні; склероморфні.

Ст: прямостоячі, розгалужені нижче середини, головний пагін напіврозетковий.

Пд: каудекс.

Кор: стрижнева.

Розм: генеративне; унітарне.

Цитотакс. хар: 2n=18.

Кліматоп

Тт: субмезотерм [8-11].

От: субомброфіт [10-15].

Ср: акріофіт [9-12].

Кп: геміконтинентал [7-10].

Едафотоп

Солончаки та солонці.

Нд: субмезофіт [6-14].

fH: гідроконтрастофіл [8-9].

Рс: нейтрофіл [8-12].

Тр: глікотроф [9-17].

Са: гемікарбонатофіл [8-11].

Нт: нітрофіл [7-8].

Гм: субгуміфіл [6-9].

Ае: субаерофіл [5-7].

Географія

Ар: m-sm-temp-c₅₋₇ EUR-WAS

Ф.е.: s-atl-med-pont-aralocasp-ssibir

Вт: літоральний, рівнинний і субмонтанний.

Пош: Степова зона (Причорномор'я): узбережжя Чорного (крім Південного берега Криму) та Азовського морів, звідки заходить в пониззя впадаючих в них річок та лиманів; рідше на засолених континентальних прирічкових ділянках (по річках Псла, Самарі, Вовчій, Молочній, Казенному Торці).

Адм: Дн, Дц, Зп, Мк, Пл, Од, Хс, Кр.

Ценотоп

Цт: галофант.

Син: *Salicornietea fruticosa*; *Festuco-Limonietea*.

Фтц: гемістенотоп, автохтонний асектатор, субдомінант.

Стр: патієнт, конкурент, стрес-толерант.

Осв: геліофіт [8-9].

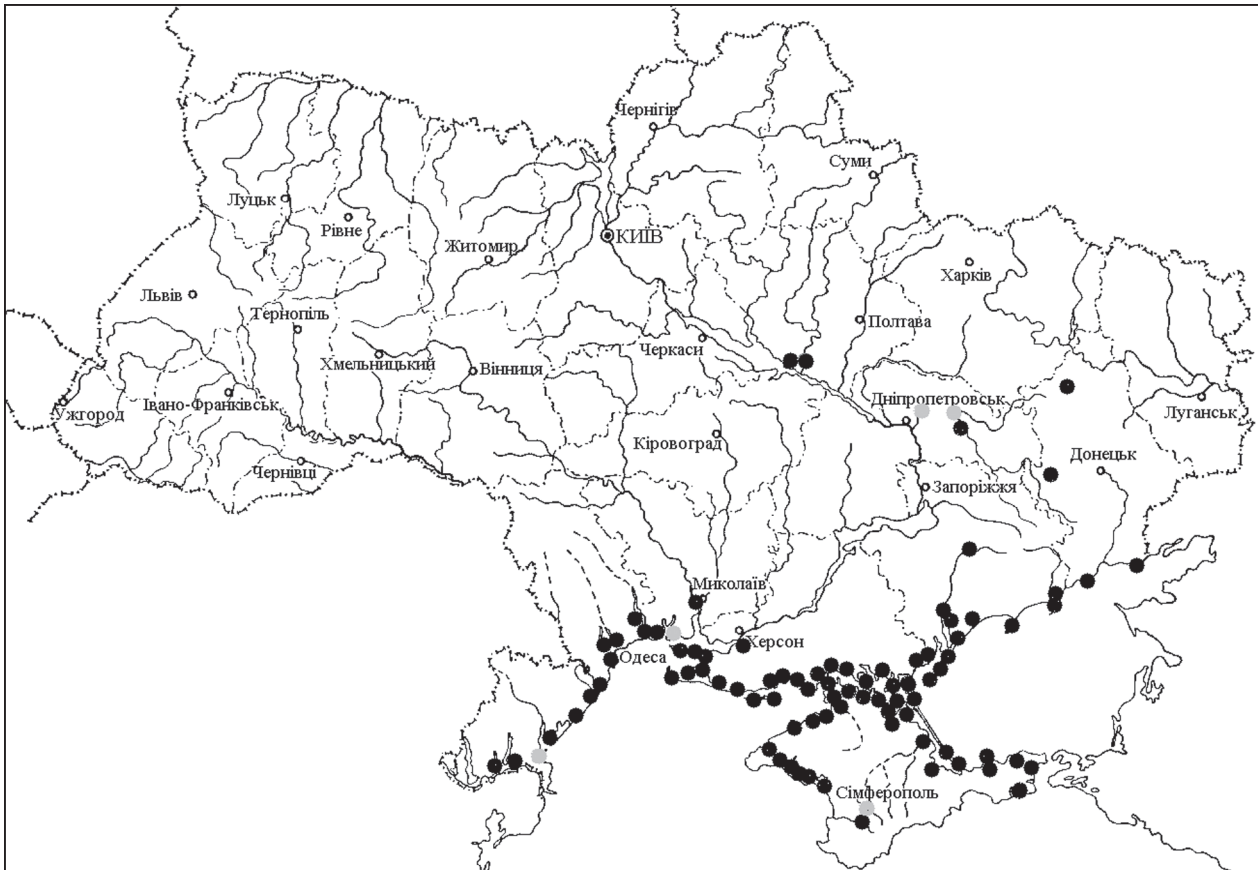
Акт: середньоактивний, процвітаючий.

Сук: клімакс-едафічна.

Конс: Fungi. Pucciniales: *Uromyces limonii* (DC.) Lév.

Limonium bellidifolium (.....)

Поширення *Limonium bellidifolium* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ● - за літературними даними

Значення

Госп: декор., дуб.

Ланд: характерний елемент приморських солончаків.

Інд: трав'яні термофільні угруповання значного засолення (солончаки та солонці).

Антропогенний фактор

Фактор –: рекреація, збір, господарське освоєння території.

Фактор +: засолення.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: спонтанефіт.

Інв: абориген

Атл: Пас., Рез., Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: не потребує. Дунайський та Чорноморський біосферні, Карадазький природний заповідники, національні природні парки Азово-Сиваський, «Меотида», регіональні ландшафтні парки «Кін-

бурнська коса», «Тілігульський».

Відт: добре.

Літ: Линчевский, 1952; Клоков, 1957; Гамаюнова, Кубанская, 1964; Pignatti, 1972b; Bokhari, 1973; Fournier, 1977; Erben, 1978; Bokhari, Edmonson, 1982; Дидух, Шеляг-Сосонко, 1982; Ingrouille, 1984; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Скрипник, 1987; Brullo, Erben, 1989; Соломаха, 1996; Цвелев, 1996, 2001; Байрак, 1997; Тарасов, 1999; Біорізноманітність ..., 1999; Уманець, Войтюк, Соломаха, 2001; Васильєва, Коваленко, 2003; Тищенко, 2006; Мойсієнко, 2008.

Примітка. У працях європейських вчених *L. caspium* або не наводиться, або ж розглядається як синонім *L. bellidifolium* (Bokhari, Edmonson, 1982; Erben, 1978; і, очевидно, Pignatti, 1972). Ми приєднуємося до їх точки зору, оскільки описи цього виду, наведені в європейських флорах, повністю відповідають нашим рослинам, як і переглянуті нами гербарні збори в національному гербарії Нідерландів [WAG] з Південної та Атлантичної Європи.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І., Тихоненко Ю.Я.

***Limonium suffruticosum* (L.) O. Kuntze – Кермек напівкущовий**
Statice glauca Less., *Statice suffruticosa* L.

Біологія

*K₍₅₎C₅A₅G₍₅₎; відгин чашечки білий, віночок білий, або світло-фіолетовий.

Кв: VII-IX.

Сцв: відкритий тирс з переривчасто розташованими округлими симподіальними паракладіями, що складаються з складних брактеозних колосків.

Зпл: ентомогамія.

Пл: лізикарпна коробочка (однонасінна).

Розп: автохорія, анемохорія (перекотиполе).

Бм: напівчагарничок; хамефіт.

Вис: 0,15-0,3 (0,6).

Сез-в: літньо-зимовозелений.

Л: малолистий; л. середні за розміром, м'ясисті, на вкорочених вегетативних пагонах, розташованих на видовженій здерев'янілій осі; прості, цілісні вузькооберненояцеподібні, цілокраї, з клиноподібною основою і округлою тупою верхівкою; склероморфні.

Ст: дерев'яністі сланкі з припіднятими верхівками, розгалужені, з численними бічними вкороченими неплідними пагонами і прямостоячими простими квітконосами на верхівках; безрозеткові.

Пд: каудекс.

Кор: дуже розгалужена поверхнева одноярусна додатково-мичкувата коренева система.

Розм: генеративне, вегетативне; унітарне, модулярне.

Цитотакс. хар: 2n=18.

Кліматоп

Тт: мезотерм [8-14].

От: мезоаридофіт [8-10].

Ср: гемікріофіт [8-11].

Кп: континентал [10-16].

Едафотоп

Приморські солончаки.

Нд: перксерофіт [1-6].

fH: гідроконтрастофіл [8-11].

Рс: базифіл [8-13].

Tr: глікотроф [9-18].

Са: гемікарбонатофіл [8-11].

Nt: субанітрофіл [2-6].

Gm: субгуміфіл [5-8].

Ae: субаерофіл [5-7].

Географія

Ар: sm-strop:c₄₋₇ OEUR-AS

Ф.е.: *pont-sibir(s)/or-turan/mong(w)/z-as(nw)*

Вт: літоральний, рівнинний.

Пов: Степ (Присивашся, Крим). Східна межа ареалу.

Адм: Кр, Хс, Зп.

Ценотоп

Цт: галофант.

Син: *Asteretea tripolium*; *Salicornietea fruticosae*; *Festuco-Limonietea*.

Фтц: гемістенотоп, автохтонний асектатор.

Стр: патієнт, конкурент, стрес-толерант.

Осв: геліофіт [8-9].

Акт: низькоактивний, процвітаючий.

Сук: клімакс-едафічна.

Конс: інформація відсутня.

Limonium suffruticosum (Флора СССР, 1957)

Поширення *Limonium suffruticosum* в Україні: ● - за гербарними матеріалами; ● - за літературними даними

Значення

Госп: декор., дуб., фарб.

Ланд: характерний елемент приморських солончаків.

Інд: термофільні степові екотопи значного сульфатного і хлоридного засолення (солончаки та солонці).

Антропогенний фактор

Фактор –: рекреація, збір, господарське освоєння територій.

Фактор +: засолення.

Урб: урбанофоб.

Гем: мезогемероб.

Снт: спонтанеофіт.

Інв: абориген

Атл: Пас., Рез., Рек., Сін.

Охорона і відтворення

Охр: не потребує. Азово-Сиваський національний природний парк.

Відт: задовільне.

Лит: Линчевский, 1952; Клоков, 1957; Гамаюнова, Кубанская, 1964; Pignatti, 1972b; Vokhari, 1973; Скрипник, 1987; Соломаха, 1996; Цвелев, 1996, 2001; Павлов, 2001; Мойсієнко, 2008.

Автори: Мойсієнко І.І., Дідух Я.П., Бурда Р.І.